

Р А З В И О Н И Ц А

Support Human Capital Development &
Research – General Education
& Human Capital Development

Подршка развоју људског капитала и
истраживању – Опште образовање и
развој људског капитала

НАСТАВА УСМЕРЕНА НА ИСХОДЕ, КОМПЕТЕНЦИЈЕ И СТАНДАРДЕ

ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ

ИСТОРИЈА

Јуни 2015. године

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

Р А З В И О Н И Ц А

Support Human Capital Development &
Research – General Education
& Human Capital Development

Подршка развоју људског капитала и
истраживању – Опште образовање и
развој људског капитала

У изради предлога ревидираних стандарда постигнућа за крај основног образовања и васпитања, предметних исхода у основном и општем средњем образовању и васпитању и општеобразовних предмета у средњем стручном образовању и васпитању и овог приручника учествовали су стручњаци Завода за унапређивање образовања и васпитања, Завода за вредновање образовања и васпитања, чланови комисија које су формирали заводи и стручњаци ангажовани у пројекту Развионица (ИПА 2011).

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

Садржај

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	5
1. Опште образовање	6
1.1 Приступ општем образовању у Републици Србији	7
1.2. Документа обавезујућа за наставнике	7
2. Образовни стандарди – стандарди постигнућа, исходи и компетенције	10
2.1. О појму и улози општих међупредметних и предметних компетенција и предметних исхода.....	10
2.2. Однос стандарда постигнућа, компетенција, предметних исхода и предметних садржаја	14
2.3. Образовни стандарди и исходи: од концепта до свакодневне праксе	16
2.4. Процес ревизије стандарда постигнућа	19
2.5. Процес израде предметних исхода	21
3. О концепту предметних исхода и стандарда	24
3.1 Концепт стандарда постигнућа за предмет Историја	25
3.2. Предметне компетенције и повезаност са општим међупредметним компетенцијама... ..	29
3.3. Предметни исходи и повезаност са општим и предметним компетенцијама	36
3.4 Однос између предметних исхода и наставног програма	46
3.5. Однос између предметних стандарда, предметних компетенција и наставног програма	56
4. О настави усмереној на развој компетенција, остваривање исхода и достизање стандарда	60
4.1. О сазнајним специфичностима предмета и настави предмета.....	61
4.2. Планирање и организација наставе усмерене на остваривање предметних исхода и вредновање процеса и резултата учења са примерима за сваки разред	63
4.3 Примена образовних стандарда у наставном процесу – планирању и реализацији наставе и вредновању резултата учења	82
4.4. Стандарди, компетенције и исходи и материјали за учење.....	89
Материјали за учење	90
5. Коришћена литература	92
6. Циљ наставе предмета, предметне компетенције, исходи и стандарди за основну школу	93
Циљ.....	93
Општа предметна компетенција	93
Специфичне предметне компетенције	94
Предметни исходи	96
Стандарди	98
7. Циљ наставе предмета и предметни исходи за средњу школу	101
Циљ.....	101

РАЗВИОНИЦА

Support Human Capital Development &
Research – General Education
& Human Capital Development

Подршка развоју људског капитала и
истраживању – Опште образовање и
развој људског капитала

Општа предметна компетенција и специфичне предметне компетенције	101
Исходи	101
Стандарди постигнућа	106

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Примена образовне оријентације изнете у документу *Оквир националног курикулума – Приступ учењу и настави* нуди наставнику могућност да бира и користи разноврсне наставне поступке и технике и да на разноврсне начине подстиче, усмерава, прати и подржава рад и напредовање ученика. На тај начин наставник стално гради и усавршава и властите професионалне компетенције.

Да би у свакодневном раду у учионици ученици заиста могли да уче, остварују исходе, развијају опште међупредметне и предметне компетенције и достижу стандарде постигнућа, треба им створити разноврсне, занимљиве и изазовне прилике, пружити могућност да активно учествују, сарађују и међусобно и са наставницима, опробавају се и унапређују своје капацитете.

Наставници који раде у школама вежбаоницама и школама које учествују у огледу за примену Оквира националног курикулума у својој свакодневној професионалној пракси добро познају овај документ. Они су га разматрали и на обукама кроз које су припремљени да га примењују на што квалитетнији и целисходнији начин. Наставници су добили и додатну подршку у облику Водича за примену ОНК, у коме су приказани многи примери добре праксе који су већ заживели у нашим школама.

И овај приручник има за циљ да подржи наставнике у свакодневној примени приступа настави који је изложен на страницама ОНК. Другим речима, овај приручник треба да допринесе:

1. што потпунијем разумевању стандарда постигнућа за крај основног образовања и васпитања, који су прошли кроз процес ревизије;
2. што потпунијем разумевању концепта и значаја општих и предметних компетенција и предметних исхода, са којим се у основној школи до сада нису сретали, и могућности њиховог развоја и остваривања у свакодневном наставном раду;
3. припреми наставника да наставни процес планирају и усмеравају ка развоју општих и предметних компетенција, остваривању предметних исхода и достизању стандарда постигнућа;
4. праћењу и вредновању процеса учења и ученичких постигнућа са становишта достизања стандарда, развоја компетенција и остваривања исхода.

Аутори се надају да ће објашњења кључних појмова изнета у овом приручнику, описи функционалних приступа у модерно осмишљеној настави и примери планирања и организације наставе подржати наставнике да постепено мењају и унапређују своју свакодневну праксу и инспирисати их да трагају и заједнички граде нова, квалитетна решења за многобројне изазове на које свакодневно наилазе.

1. Опште образовање

Опште образовање у образовном систему Републике Србије чине основно и гимназијско образовање и васпитање и општеобразовни део средњег стручног образовања и васпитања. Опште образовање није формално издвојено као посебан структурни елемент у нашем образовном систему, али има јасно дефинисана функционална својства. Оно представља основ, претпоставку и ослонац за све друге облике и димензије образовања те, уграђено у све његове компоненте, чини главнину предуниверзитетског дела образовног система.

И не само то. У савременом свету смо, и као појединци и као припадници друштва, изложени сталним, често непредвиђеним и непредвидивим променама које коренито мењају и начин на који који међусобно комуницирамо, на који разумемо и тумачимо прошлост и припремамо се да одговоримо на изазове неизвесне будућности. Они који помније прате и проучавају збивања у развоју технологија, које на готово свакодневној основи мењају свет у коме живимо и радимо, закључили су да знања и професионалне вештине које, у домену актуелних технологија, стичемо у току образовања застаревају већ три године након што смо стекли диплому или неку другу потврду да их поседујемо. До половине прошлог столећа, трајност онога за шта је школовање оспособљавало, углавном се подударала са трајањем радног века тј. износила је око тридесет, нешто раније чак и четрдесет година. То је, наиме, био век трајања технологија на које је био ослоњен свет рада. Већ деведесетих он је преполовљен, што би значило да, баш кад крочимо у зрело животно доба, оно што смо у школи научили више није довољно. Почетком овог миленијума, већ ни тридесетогодишњаци нису могли да рачунају да су им знања која су стекли у школи довољан професионални капитал.

Због свега овога све се више говори у друштву које учи и друштву знања. За укупан друштвени напредак више није довољно да су добро образовани само неки друштвени слојеви и групе, већ је неопходно образовано становништво. Образованог становништва нема ако се учење и образовање ограниче само на школске узрасте, а школско учење више не може да се састоји у тзв. преношењу знања¹. Квалитетно и ваљано школско учење све више подразумева оспособљавање за стално учење кроз успостављање и развој компетенција и умења учења код сваког појединачног ученика, без обзира на разноликост индивидуалних својстава сваког од њих. На тај начин образовање постаје не само саставни део, већ и важан чинилац индивидуалног, социјалног и професионалног развоја појединца

¹ Колико код раширена, оваква формулација је сасвим погрешна. Могу се преносити и саопштавати информације, подаци, схватања, погледи, идеје. Знање се, међутим, гради и то активним напором, менталним и физичким радом и учешћем у разноврсним индивидуалним и групним активностима.

и један од главних чинилаца развоја друштва заснованог на друштвеној кохезији, конструктивној укључености свих, правичности и одговорности.

1.1 Приступ општем образовању у Републици Србији

Промене на технолошком, а онда последично и на друштвеном и економском плану, довеле су до промена у природи и циљевима образовања и школског учења, а те су промене, пак, утицале на природу општег, а у великој мери и стручног образовања.

Већ је поменуто да опште образовање осигурава темељ и ослонац сваком образовању. Промена се састоји у томе да оно више није намењено друштвеној елити или појединцима који су усмерени ка академском свету. Оно не сме да буде ускраћено никоме. Висок ниво и квалитет општег образовања мора да буде на располагању свим ученицима, и онима који су будући академици и онима који ће се определити за друга занимања. Предвиђања говоре да ће се деца која су сада у раним разредима основне школе бавити професијама и занимањима од којих више од две трећине у овом тренутку и не постоји.

Да би одговорило својој сврси тј. да би омогућило развој неопходних компетенција ученика, опште образовање мора да осигура равнотежу између академског и практичног, функционалног.

Ово због тога што компетенције не могу да се развијају само на бази знања (поготово не онога које стручњаци и истраживачи називају декларативним, номиналним, а које сви познајемо као репродуктивно, често напамет научено), већ на основу разноврсних искустава примене, употребе, коришћења, комбиновања, испробавања, грешења и исправљања грешака.

А да би било заиста квалитетно, опште образовање мора да буде *изазовно и подстицајно за све*. То значи да се захтеви и очекивања, приступи и начини образовног рада тако диференцирају и индивидуално прилагођавају, да сваки ученик добија подстицај и подршку да напредује и постиже највише што је могуће, без обзира на почетни ниво способности, јаке и мање јаке стране, својства и особине, порекло, услове живота и рада, друге потребе, тренутни ниво зрелости и мотивисаности, врсту и домен интересовања и сл. На тај начин опште образовање поставља основу за даље образовање, али и за успешан излазак у свет рада, чиме одговара и на индивидуалне и на шире, друштвене потребе.

1.2. Документа обавезујућа за наставнике

У образовном систему Републике Србије наставни програми су до сада представљали основни документ који прописује кад, шта и како наставници треба да раде. Они традиционално садрже циљеве и задатке наставног предмета, попис наставних садржаја и упутство за њихову реализацију, у коме се начелно описује како наставници треба да раде да би се остварили жељени циљеви образовања.

У самом програму, веза између високо постављених циљева, компетенција чији се развој од ученика очекује и наставних садржаја, тешко је уочљива. Томе доприносе и недовољно конкретизована упутства за реализацију програма, као и недостатак инструктивних

Support Human Capital Development &
Research – General Education
& Human Capital Development

Р А З В И О Н И Ц А

Подршка развоју људског капитала и
истраживању – Опште образовање и
развој људског капитала

материјала, приручника, примера добре праксе и сличних алата који би наставницима помогли да остваре зацртане циљеве. То је један од разлога због кога је пажња наставника била у већој мери усмерена на усвајање, запамћивање наставних садржаја, а много мање на развој компетенција ученика.

Такође, до 2010. године када су објављени *Општи стандарди постигнућа – образовни стандарди за крај обавезног образовања*² на системском нивоу било је дефинисано само оно што се сматра улазом у образовни систем, а то су циљеви, садржаји и општи начин на који треба радити. Није било дефинисано, већ се подразумевало, оно што представља излаз тј. обим, ниво и квалитет знања, вештина и компетенција који ученици треба да понесу после одређеног периода школовања.

У таквој ситуацију наставници су се у великој мери ослањали на уџбенике који за њих нису обавезујући, већ су за ученика једно од средстава учења. Уџбеници одражавају поимање појединих аутора о томе шта је важно знати, а то понекад нису кључна, суштинска знања, примерена одређеном узрасту и захтевима програма. Иако намењени учењу уџбеници су углавном били тако конципирани да не подржавају учење већ запамћивање изнетих чињеница. Такође, у недостатку заједничких општеважећих критеријума који на мерљив и прецизан начин описују шта ученици треба да науче, усвоје, развију током једног периода односно за шта треба да буду оспособљени, наставници су то одређивали интуитивно, према сопственим субјективним критеријумима. Таква ситуација је допринела неуједначеној пракси оцењивања у нашим школама, односно неуједначености захтева у односу на ученике. Последица свега је веома неуједначен ниво и квалитет ученичких постигнућа. То су потврдила и домаћа и међународна испитивања и тестирања, која су показала недовољан општи квалитет постигнућа ученика, нарочито у погледу функционалних знања, која представљају основ за изградњу компетенција.

Увођењем образовних стандарда на крају одређених циклуса образовања успостављена је заједничка мера квалитета очекиваних постигнућа ученика. Тако су стандарди поред своје основне функције да измере шта су ученици достигли на крају одређеног периода школовања, добили и за наставнике улогу важног показатеља начина на који треба да обликују наставну како би се испунила очекивања дефинисана у стандардима. Међутим, у претходном периоду, не само да су развој стандарда и израда наставних програма били међусобно независни процеси, већ су и међу њима постојале значајне концепцијске разлике. Док се програм усмеравао на попис свих наставних садржаја које треба усвојити, кроз стандарде се тежило опису најважнији, кључних знања и вештина, а делимично и компетенција које ученици треба да досегну на крају одређеног образовног циклуса. То је довело до одређених неусаглашености између програма и стандарда као докумената обавезујућих за планирање наставног рада.

² Правилник о општим стандардима постигнућа – образовни стандарди за крај обавезног образовања, Просветни гласник РС, бр. 5/2010.

Support Human Capital Development &
Research – General Education
& Human Capital Development

Р А З В И О Н И Ц А

Подршка развоју људског капитала и
истраживању – Опште образовање и
развој људског капитала

Образовни стандарди су дефинисани за крај првог циклуса обавезног образовања за предмете Српски језик, Математика, Природа и друштво³, за крај другог циклуса обавезног образовања за предмете: Српски језик, Математика, Физика, Хемија, Биологија, Историја, Географија, Музичка култура, Ликовна култура, Физичко васпитање, језици националних мањина и за крај средњег образовања за предмете Српски језик и књижевност, Математика, Физика, Хемија, Биологија, Историја, Географија, страни језици⁴.

Стандарди дефинишу три нивоа квалитета постигнућа ученика која се очекују на крају образовних циклуса и упућују наставнике да свој рад усмеравају ка ономе што се од ученика очекује на крају одређених фаза образовања. Стандарди, међутим, не упућују како организовати кораке у постепеном достизању очекиваног. Покушај да се тај недостатак отклони учињен је у оквиру пројекта *Подршка развоју људског капитала и истраживању – Опште образовање и развој људског капитала* ИПА 11 (Развионица) који је, у саставу Оквира националног курикулума, ту карику која недостаје развио у облику предлога предметних исхода за сваки разред учења предмета.

³Правилник о образовним стандардима за крај првог циклуса обавезног образовања за предмете српски језик, математика и природа и друштво, "Службени гласник РС" – Просветни гласник", бр. 5/2011

⁴Правилник о општим стандардима постигнућа за крај општег средњег образовања и средњег стручног образовања у делу општеобразовних предмета "Службени гласник РС", бр. 117/2013

2. Образовни стандарди – стандарди постигнућа, исходи и компетенције

2.1. О појму и улози општих међупредметних и предметних компетенција и предметних исхода

Савремени живот, професионални, друштвени у лични захтева од сваког појединца, не само да нешто зна већи и да уме, односно да буде компетентан за различите врсте комуникације, сарадњу и тимски рад, коришћење савремених технологија, решавање личних и професионалних проблема итд. Због тога се савремени образовни систему опредељују ка образовању заснованом на развијању компетенција код ученика.

Компетенције су оно што ученици знају и могу да ураде захваљујући свом образовању. Компетенције им омогућавају да успешно одговоре на изазове даљег образовања, рада и на изазове одраслог доба.

Потреба да се током школовања кад ученика развијају компетенција препозната је у нашем образовном систему тако да се у Закону о основама система образовања и васпитања⁵ дефинишу циљеви образовања и васпитања (члан 4) који :

- 1) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког детета, ученика и одраслог, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
- 2) стицање квалитетних знања, вештина и ставова које су свима неопходне за лично остварење и развој, инклузију и запослење и стицање и развијање основних компетенција у погледу комуникације на матерњем језику, комуникације на страним језицима, математичке писмености и основних компетенција у науци и технологији, дигиталне компетенције, компетенције учења како се учи, међуљудске и грађанске компетенције и културног изражавања;
- 3) развој стваралачких способности, креативности, естетске перцепције и укуса;
- 4) развој способности проналажења, анализирања, примене и саопштавања информација, уз вешто и ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија;
- 5) оспособљавање за решавање проблема, повезивање и примену знања и вештина у даљем образовању, професионалном раду и свакодневном животу ради унапређивања личног живота и економског, социјалног и демократског развоја друштва;

⁵ Закон о основама система образовања и васпитања, ("Сл. Гласник РС", бр. 72/2009, 52/2011 и 55/2013)

Support Human Capital Development &
Research – General Education
& Human Capital Development

РАЗВИОНИЦА

Подршка развоју људског капитала и
истраживању – Опште образовање и
развој људског капитала

- 6) развој мотивације за учење, оспособљавање за самостално учење, учење и образовање током целог живота и укључивање у међународне образовне и професионалне процесе;
- 7) развој свести о себи, самоиницијативе, способности самовредновања и изражавања свог мишљења;
- 8) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
- 9) оспособљавање за рад и занимање стварањем стручних компетенција, у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада, развојем савремене науке, економије, технике и технологије;
- 10) развој и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
- 11) развој свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине, еколошке етике и заштите животиња;
- 12) развој способности комуницирања, дијалога, осећања солидарности, квалитетне и ефикасне сарадње са другима и способности за тимски рад и неговање другарства и пријатељства;
- 13) развијање способности за улогу одговорног грађанина, за живот у демократски уређеном и хуманом друштву заснованом на поштовању људских и грађанских права, права на различитост и бризи за друге, као и основних вредности правде, истине, слободе, поштења и личне одговорности;
- 14) формирање ставова, уверења и система вредности, развој личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности држави Србији, поштовање и неговање српског језика и свог језика, традиције и културе српског народа, националних мањина и етничких заједница, других народа, развијање мултикултурализма, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
- 15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрастне равноправности, толеранције и уважавање различитости;
- 16) повећање образовног нивоа становништва и развој Републике Србије као државе засноване на знању.

У овим циљевима које треба да достигне сваку ученик у нашим школама може се препознати допринос појединих предмета, али већина циљева не припада ни једном

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

наставном предмету појединачно већ се очекује да сви предмети допринесу његовом остваривању. У другом циљу посебно се наглашава развијање основних компетенција, али се и остали циљеви односе на развој компетенција које надилазе појединачне предмете. Можемо ли рећи ком предмету припада решавање проблема или развијање способности самовредновања или насупрот томе, ком предмету не припадају?

Иако су ове компетенције по свом карактеру опште јер надилазе појединачне наставне предмете, а нужне су за даљи лични и професионални развој ученика, оне су назване опште међупредметне да би се нагласила одговорност сваког појединачног предмета за њихов развој.

Другим речима сви процеси учења и подучавања у оквиру свих наставних предмета у нашим школа треба да доведу до развоја ових компетенција код ученика јер ће само тада бити остварени циљеви које је друштво ставило пред образовни систем.

У документу Оквир националног курикулума дефинисане су две врсте компетенција: опште међупредметне компетенције и предметне компетенције, опште и специфичне.

Компетенције су засноване на функционално интегрисаним знањима, вештинама, ставовима, вредностима и личним својствима и способностима које омогућавају особи да умешно и одговорно решава проблеме и изазове са којима се среће у различитим ситуацијама (код куће, у школи, у пословном окружењу, итд.) као активни учесник у заједници и друштву.

Опште међупредметне компетенције представљају наративни опис оних компетенција које се заснивају на интегрисању различитих знања, вештина, ставова и вредности који се развијају у оквиру различитих предмета и који омогућавају младима да активно учествују у животу заједнице и да остварују личне интересе и аспирације, али и да допринесе развоју заједнице.

Општа предметна компетенција представља наративни опис ситуација, проблема и изазова које ученици могу да савладају на основу знања, вештина, ставова и вредности које стичу кроз учење и наставу из датог предмета. Општа предметна компетенција описује крајњу сврху учења датог предмета на начин који је разумљив и особама које нису стручњаци за дати предмет.

Специфичне предметне компетенције представљају наративни опис специфичних ситуација, проблема и изазова које ученици могу да савладају на основу знања, вештина, ставова и вредности које стичу кроз учење и наставу из датог предмета.

Специфичне предметне компетенције представљају компоненте опште предметне компетенције и њиховим развојем ученици остварују општу предметну компетенцију.

Међупредметне компетенције и компетенције за посебне предмете развијају се активним учешћем у наставним и ваннаставним активностима, усвајањем знања, вештина, ставова и вредности, дубљим разумевањем различитих предметних области и њиховом применом на ситуације из свакодневног живота у различитим контекстима (лични, професионални, образовни итд.).

Предметни исходи

Support Human Capital Development &
Research – General Education
& Human Capital Development

РАЗВИОНИЦА

Подршка развоју људског капитала и
истраживању – Опште образовање и
развој људског капитала

Исходи нису ни једноставан ни једнозначни образовни концепт. Ни њихова улога у образовним системима који се на ослањају на исходе није увек иста. Најчешће се дефинишу као знања, умења, ставови и вредности којима ученик треба да располаже или влада у одређеном, унапред дефинисаном тренутку у процесу образовања кроз који пролази. Треба истаћи да овакво одређење укључује све на шта исходи могу да се односе, али шта ће то заиста бити у конкретном образовном систему, зависи од потреба којима исходи у том систему служе и других образовних оруђа којима систем располаже. Многи системи нпр. не познају наставни програм на онај начин и у оном виду у коме је он једна од наших дубоко укорених традиција. У таквим системима кроз исходе се дефинише и која знања ученици треба да имају у одређеном тренутку школовања. Код нас за тим нема потребе, јер су потребна знања дефинисана кроз наставне програме за сваки предмет и за сваку годину учења предмета.

Осим тога, чињеница да се исходима најчешће изражавају очекивана знања, ставови и вредности не значи да су то три одвојене и независне компоненте. Напротив, најбоље су оне формулације исхода у којима су ови аспекти јасно видљиви у начину на који су интегрисани у мисаоно и друго чињење за које је ученик оспособљен.

Колико год да се и формулације и улога исхода разликовале у различитим образовним системима, нека својства су им заједничка. Они треба да буду исказани врло конкретно, не као идеали или стремљења, него као конкретна чињења. То их чини погодним за праћење, мерење и вредновање. Другим речима, исходи треба да буду дефинисани тако да су: конкретни, реалистични и оствариви; јасно видљиви и погодни за посматрање; разумљиви и јасни, исказани једноставним и разумљивим језиком.

Као и у другим, и у нашем случају су природу и начин дефинисања исхода значајно одредили други кључни чиниоци образовног процеса. Како је један од кључних већ поменути наставни програм, то је било непотребно да се у исходе укључују предметна знања, јер су она, у виду предметних садржаја, већ дефинисана у наставном програму сваког предмета.

У процесу дефинисања предметних исхода укључених у Оквир националног курикулума, главни нагласак је био на исказивању *за шта* ученике оспособљавају знања која су током једногодишње наставе и учења одређеног предмета стекли и изградили. Знања су дакле претеча, претпоставка и ослонац исхода, а не сами исходи. Исхода нема без знања, али има знања која не воде исходима. То су сва она знања која имамо, али која не умемо да употребимо и којих се не досећамо онда када би могла да нам буду од користи и помоћи. Другим речима, исходи показују који је смисао и сврха учења предмета из угла напредовања и развоја ученика. Трећим речима, исходи показују да учење предмета није само себи сврха, већ да се предмет учи зашто што може да допринесе и што заиста и доприноси развоју свих врста компетенција ученика (општих међупредметних и предметних).

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

Из већ наведених разлога, формулације исхода изражавају њихову интегративну природу која обједињује, а не одваја ставове, вредности и умења. Другим речима, од ученика се не очекује нити се учењем охрабрује да једно мисле, а друго раде, већ да своје чињење заснују на својим знањима и ослоне се на ставове и вредности које су успоставили и да то чине умешно, ефикасно и конструктивно.

2.2. Однос стандарда постигнућа, компетенција, предметних исхода и предметних садржаја

Стандарди дефинишу критеријуме за процену степена у којем је ученик развио кључне компетенције; дефинишу очекивања у вези са постигнућем ученика на различитим нивоима развоја компетенција на крају једног образовног циклуса. Искази стандарда дефинишу конкретна знања, вештине или ставове које ученици треба да стекну у одређеној области наставе (домену), на одређеном нивоу стандарда. Стандарди стога треба да опишу шта ученици знају, шта могу да ураде и које ставове и вредности треба да поседују на различитим нивоима развоја компетенција, тј. према стандардима ће се утврђивати који ниво одређене компетенције је достигнут на крају основног образовања. Да би били компетентни да успешно одговоре на такве изазове, ученици треба да стекну и користе различите видове знања, вештина, ставова и вредности, тј. треба да развију компетенције засноване на знању, вештинама, ставовима и вредностима.

Стандарди су дефинисани на три ниво постигнућа: основни, средњи, напредни. Сваки стандард (ниво) дефинише знања, вештине, ставове и вредности које ученици треба да поседују, као и с којим изазовима могу да се носе како би испунили тај стандард (ниво). Сва три стандарда (нивоа) су кумулативна и уграђена један у други тако да ученици на напредном нивоу испуњавају захтеве сва три нивоа.

Квалитет постигнућа дефинисан на основном нивоу очекује се од свих или скоро свих ученика који завршавају одређени циклус образовања, то је ниво постигнућа у одређеним компетенцијама (знања, вештине, ставови и вредности) које су потребне да би млада особа могла активно да учествује у једноставним и познатим ситуацијама у породичном и личном животу, у животу школе и заједнице и како би била припремљена за наставак образовања у трогодишњим програмима средњег стручног образовања. Основни стандард обухвата и напредни ниво стандарда за функционално основно образовање одраслих како би се обезбедила функционална повезаност два вида образовања.

Средњи ниво стандарда дефинише ниво постигнућа у одређеним компетенцијама (знања, вештине, ставови и вредности) које су потребне да би млада особа могла активно да учествује у сложенијим ситуацијама у породичном и личном животу, у животу школе и заједнице и како би била припремљена за наставак образовања у четворогодишњим програмима средњег образовања.

Напредни ниво стандарда дефинише ниво постигнућа у одређеним компетенцијама (знања, вештине, ставови и вредности) које су потребне да би млада особа могла активно и креативно да учествује у сложенијим ситуацијама у породичном и личном животу, у

Support Human Capital Development &
Research – General Education
& Human Capital Development

РАЗВИОНИЦА

Подршка развоју људског капитала и
истраживању – Опште образовање и
развој људског капитала

животу школе и заједнице и како би била припремљена за наставак образовања у програмима средњег општег образовања (гимназије).⁶

За крај средњег образовања основни ниво стандарда дефинише ниво постигнућа у одређеним компетенцијама (знање, вештине и ставови) које ученик треба да поседује како би активно и продуктивно учествовао у различитим областима живота (друштвеном, привредном, образовном, породичном, личном, итд).

Средњи ниво стандарда дефинише ниво постигнућа у одређеним компетенцијама (знање, вештине и ставови) које ученик треба да поседује како би могао да успешно настави са факултетским образовањем у различитим областима.

Напредни ниво стандарда дефинише ниво постигнућа у одређеним компетенцијама (знање, вештине и ставови) које ученик треба да поседује како би могао да успешно настави са факултетским образовањем у области за коју те компетенције представљају нарочито важан услов.⁷

Исходи су дефинисани као резултати учења које ученици треба да остваре у току једногодишњег периода учења предмета. Исходи који се кроз наставу остварују омогућавају и воде развоју компетенција, како претметних, тако и општих. Дакле, развијеност компетенција говори и о остварености исхода.

У Оквиру националног курикулума развијени су исходи за све општеобразовне предмете и обавезни изборни предмет Грађанско васпитање, за све разреде у основном и средњем образовању. Пошто су дефинисани с обзиром на основни ниво стандарда постигнућа, очекује се да сви ученици достигну све предметне исходе што води ка развоју не само предметних већ и општих међупредметних компетенција.

Концепт учења заснованог на исходима подразумева да се наставник приликом планирања, реализације и вредновања рада руководи исходима, а наставне садржаје, поред метода и облика рада, користи као средство за постизање исхода и стандарда, односно развоја компетенција.

Ослањање наставе и учења на остваривање исхода, неминовно доводи до промена не само у садржају постојећег наставног програма, већ и до обртања поступака уобичајених у изградњи курикулума. Ако исходи представљају јасно дефинисане очекиване резултате учења, онда они представљају једну од првих, почетних тачака у дефинисању система наставе и учења. То значи да се у изради наставног програма, као интегралног дела курикулума, траже она концептуална, садржинска, методичка и друга решења која ће осигурати и подржати остваривање исхода. То, пак, значи да је потребно претрести не само

⁶ Бауцал А., Марковић. Ј., Најдановић, Т. Ј. и Бабић, П. Д. (2011). *Ревизија стандарда за крај првог циклуса обавезног образовања – концептуални оквир* (интерни документ).

⁷ Дафи ван Балком, В. (W. Duffie VanBalkom) и Бауцал, А., (2009) *Израда стандарда за опште средње образовање (за гимназије и опште предмете у оквиру средњег стручног образовања) -концептуални оквир*, интерни документ

постојећи наставни програм, већ и наставни план, како би се проверило да ли су и колико функционални из угла остваривања дефинисаних исхода. За очекивати је да процес даљег напредовања система и развоја докумената који регулишу наставну праксу крене управо у том правцу.

2.3. Образовни стандарди и исходи: од концепта до свакодневне праксе

У настави заснованој на стандардима, исходима и компетенцијама, као и постављањем учења у центар наставе, неминовно се мења позицију наставника и од њега се тражи другачији приступ у свакодневном наставном раду. У односу на традиционалне улоге које наставник има, доминантна постаје његова улога креатора ситуације погодне за учење. Академска знања су важна и она су један од темеља на којима се граде компетенције, али она нису довољна. Нико није постао компетентан за све професионалне и животне улоге док није оно што је научио ставио у функцију решавања одређеног проблема или извршавања неког задатка. Да би ученици развили компетенције, односно били компетентни за нешто, они морају бити у ситуацији да практикују ту компетенцију, јер ни једна компетенција не почива само на познавању одређених чињеница.

На сваком часу наставник треба да створи ситуацију која од ученика захтева да нешто уради, реши неке проблем, а да би то урадио или решио, потребно је да познаје и разуме одређене чињенице. То даје сврху учењу, а сврха доприноси већој мотивацији за учење, бољем памћењу и разумевању. Ако су ситуације и проблеми које наставник поставља пред ученике аутентични и практични, а нарочито ако ученици могу да их повежу са својим претходним школским и ваншколским искуством, обезбеђен је процес учења.

Исходима, стандардима, а нарочито компетенцијама је дефинисано много тога што би требало ученик да уме и може да уради захваљујући учењу у школи.

Вођени исходима, наставници бирају садржаје који ће омогућити остваривање исхода, а паралелно са тим облике, методе и технике рада и активности ученика јер ће од њих у истој мери, а некада чак и у већој, зависти да ли ће се исходи достићи или не. У овако постављеној настави и учењу наставни садржаји нису у досадашњој доминантној, надређеној улози у односу на методе, технике и облике рада већ су постављени у истој равни са њима. За достизање одређених исхода чак су важнији одговарајући облици рада, односно активности ученика него сам садржај.

Основна питања на које наставник мора да одговори када се припрема за рад са ученицима су: Шта ја треба да урадим да би ученици учили на часу, тј. да би достигли жељене исходе и развијали компетенције, односно достигли стандарде? Када знам да то што ћу ја говорити и показивати не обезбеђује њихово учење, какве задатке и активности које обезбеђују учење треба да осмислим за њих? Који облици и методе рада обезбеђују да ученици активно конструишу знање, да буду заинтересовани за учење, остварују већи број предметних исхода и доприносе развоју различитих општих компетенција? Какву средину

за учење треба да им обезбедим? Када знам да је уџбеник само један од могућих ресурса за учење, које још изворе могу да им обезбедим?

Реченица коју најчешће изговарају забринуте родитељи, а која гласи: „Не могу му ја знање "улити" у главу" говори о томе да је већ дуго позната чињеница да је учење индивидуални чин који се дешава унутар сваког појединаца.

Учење је активност сваког ученика кроз коју он нова сазнања и искуства мора да интегрише у постојећи појмовни оквир на сопствени начин. То се не може учинити само слушањем и посматрањем. Наставник, свестан ове чињенице лако ће одговорити на питања из претходног пасуса које треба да му помогну да организује наставу која води усвајању исхода, развоју компетенција и достизању стандарда, а што је могуће постићи само кроз индивидуалну активност сваког ученика.

Да би се десило учење на часу ученици морају бити у ситуацији да истражују, тестирају различите претпоставке и закључују о најбољим решењима на основу аргумената, процењују на основу доказа зашто је нешто добро, а нешто не, посматрају ствари уз различитих углова и туђих перспектива, дискутују, размењују идеје са вршњацима и наставником, критички их разматрају, пореде и повезују их, анализирају своје и туђе грешке итд.

Наставници имају веома широк репертоар начина на који могу организовати наставу како би омогућили ове процесе: различити облици групног и партнерског рада, кооперативно учење, вршњачко учење и подучавање, истраживачка настава, пројектна настава, тимска настава, настава усмерена на решавање проблема итд.

Још једна ствар о којој наставници морају водити рачуна приликом планирања и организовања наставе је да компетенције нису проста сума знања, вештина, ставова, и вредности лична својства већ интегрисани сложај свега набројаног, те је јасно да се ни једна до њих не може развијати само у оквиру једне научне дисциплине или наставног предмета. Решавање било ког проблема захтева да се посегне за знањима и вештинама из различитих дисциплина и да се она умешно употребе и због тога је неопходно пружити ученицима могућност да, на себи својствен начин, кроз наставу интегришу садржаје различитих наставних предмета. То се најлакше и најефикасније може учинити применом тематског, интердисциплинарног, интегрисаног планирања и реализације наставе.

Када се повежу садржаји који природно припадају једном проблему или феномену, а ученици се промишљеним захтевима усмере ка истраживачким активностима, спонтано ће се развијати не само предметне већ и опште међупредметне компетенције.

У планирању наставе наставник полази од исхода, а сам исход формулацијом усмерава наставника ка избору одређених садржаја, метода, облика рада, извора знања, садржаја уџбеника и начина његовог коришћења или друге литературе, па и начина оцењивања. Сви ови елементи треба да буду у функцију подршке постизања исхода, развијања предметних и општих компетенција и достизања стандарда.

Оцењивање је неодвојиви део овако постављене наставе и оно је такође у функцији учења ученика и њиховог напретка у достизању исхода. Оно се дешава истовремено са учењем и наставницима стоји на располагању исто тако богат репертоар метода оцењивања, као и

приликом избора облика и метода организације наставе. *Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*⁸, а ускоро и нови правилник о оцењивању ученика у средњем образовању чини тај избор не само могућим, већ и обавезним. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности. Поред класичних начина усменог и писменог оцењивања путем низова задатака објективног типа, контролних вежби и писмених задатака које наставници заснивају на критеријумима полазећи од очекиваних исхода, потребно је пратити, проверавати и процењивати развој компетенција.

Формативно оцењивање је веома погодно за процењивање и праћење развоја компетенција. За процењивање развијености компетенција, а посебно општих међупредметних, чија је природа веома комплексна, погоднији је квалитативни него квантитативним приступ оцењивању. Ово је прилика да наставници и ученици, кроз анализу различитих примера активности и понашања ученика који илуструју развјеност одређених компетенције, заједно успоставе критеријуме за њихову процену.

Тиме би оцењивање ученика било у пуном смислу формативно, обухватајући сва три аспект овог процеса: **оцењивање учења** које се односи на оцењивање самог процеса учења и резултата у достизању исхода, **оцењивање за учење** које има инструктивну улогу и усмерава даљи развоја ученика и **оцењивање као учење** кроз које ученици развијају компетенције процењивања, вредновања и самовредновања заснованог на критеријумима, нарочито ако их наставник укључује у дефинисање критеријума оцењивања, вршњачко оцењивање и самооцењивање.

Стандарди су такође инструмент који наставници могу користити у оцењивању, али веома опрезно.

Образовни стандарди, чија је основна намена да пруже податке о постигнућима ученика на системском нивоу, су у исто време и "алат" који треба да помогне наставницима у праћењу и вредновању успеха ученика.

Као што су стандарди једна од смерница наставницима за планирање наставе, тако су они и смерница за оцењивање ученика. Међутим, наставници треба да буду свесни чињенице да **не постоји директна веза између одређеног нивоа описа стандарда и одређене оцене**. Школско оцењивање је веома комплексан процес јер укључује и оцењивање других аспеката рада, контекста у коме се врши оцењивање, мотивацију и лични развој ученика и не може и не сме да се сведе само на процену достигнутих стандарда.

Нивои описани у стандардима служе наставнику као оријентир ка квалитету постигнућа који треба да остваре *сви ученици*, а који само неки. Стандарди помажу да се

⁸ *Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању* ("Сл. Гласник РС", бр. 67/2013)

индивидуализује наставни рад, бар на три нивоа, а то значи да се садржаји и захтеви прилагоде ученицима. При томе је важно водити рачуна да се не ограничи могући напредак сваког ученика тако што ће му наставник постављати захтеве само са једног нивоа, већ напротив треба да га мотивише, и захтевима које поступно подиже, усмерава да достигне следећи ниво. Нивои су корисни наставнику да добро одмери захтеве за проверу постигнућа ученика јер га подсећају на то која су суштинска, најбитнија знања, умења и вештине ученика и омогућавају му да постави захтеве тако да сваки ученик може да оствари успех.

2.4. Процес ревизије стандарда постигнућа

Први стандарди постигнућа ученика за крај основног образовања "ушли" су у образовни систем Републике Србије 2010. године. Иако им је основна намена била да путем завршног испита на крају обавезног образовања "измере" са каквим знањем ученици излазе из основе школе и да им омогуће да се упишу у средњу школу, они су своје место нашли и у учионици. Наставници су се руководили стандардима приликом планирања наставе и вредновања ученичких постигнућа.

Ова прва искуства нашег образовног система са стандардима су била основ за њихову ревизију. Сам концепт стандарда дефинисао је потребу за њиховим унапређивањем и прилагођавањем новонасталим околностима.

Зато је документом *Ревизија стандарда за крај првог циклуса обавезног образовања – концептуални оквир* дефинисано следеће:

Да би стандарди, који ће настати ревизијом постојећих, били примењиви и да би омогућили да се квалитет образовања у Србији унапреди, они треба да буду усклађени са низом захтева:

- Ø треба да створе могућности за све ученике да учествују у животу заједнице и да наставе своје образовање како би достигли бар степен завршеног трогодишњег средњег образовања;
- Ø треба да подрже успостављање и неговање културе целоживотног учења;
- Ø треба да пружи основу за унапређивање постојећег наставног програма, за квалитетније учење и активнију улогу ученика у учењу, иницијалног образовања наставника и програма за усавршавање наставника;
- Ø треба да буду усклађени са постојећим предлогом стандарда за средње образовање и усвојеним стандардима за функционално основно образовање одраслих;
- Ø треба да буду усклађени са документом „Опште основе учења и развоја“ који се развија уз подршку ИПА 2011 пројекта „Подршка развоју људског капитала и истраживању – опште образовање и развој људског капитала“;
- Ø треба да буду усклађени са законским и стратешким оквиром Републике Србије;

Ø треба да су усклађени са савременим трендовима у образовним системима у земљама ЕУ, али истовремено треба да подржавају добре стране постојећег образовног система у Србији.⁹

Ревизија постојећих стандарда је урађена од стране посебно формираних предметних радних група. Чланови радних група су одабрани тако да укључују наставнике из основних и средњих школа, педагоге, психологе и универзитетске професоре за одређене предмете који имају искуство у развоју или имплементацији стандарда и професионалце из Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања. Приликом ревизије стандарда радне групе и Завод је имао подршку стручњака с пројекта ИПА 2011.

Постојећи стандарди су ревидирани и допуњени како би се ревидирани стандарди ускладили са горенаведеним принципима и захтевима. Ревидирани стандарди за крај основног образовања су засновани на општим међупредметним компетенцијама које ће омогућити ученицима да успешно одговоре на различите животне изазове у разним животним ситуацијама (образовним, друштвеним, културним, интерперсоналним, практичним, итд.).

Током процеса ревидирања стандарда радне групе су користиле податке о резултатима завршног испита и пробног теста и пробног теста за ученике осмог разреда реализованог 2011/12. године и композитног теста за ученике шестог разреда. Сви ови тестови испитују оствареност стандарда.

Такође, радне групе су користиле мишљења и искуства неколико стотина наставника у раду са стандардима прикупљена кроз упитнике и дискусионе групе наставника организоване у 11 градова у Србији. Још један важан ослонац у раду радних група је био документ *Правилник о општим стандардима постигнућа за крај општег средњег образовања и средњег стручног образовања у делу општеобразовних предмета* који је објављен 2013. године.

Рад на ревизији стандарда имао је четири фазе:

1. Прилагођавање постојећих општих и међупредметних компетенција за крај средњег образовања, тј. формулисање очекивања од ученика на крају основног образовања у погледу сваке појединачне опште међупредметне компетенције.

2. Дефинисање опште предметне компетенције и њена три нивоа/стандарда. Општа предметна компетенција дефинисана је тако да се види које предметне компетенције ученици развијају учењем кроз наставу датог предмета и како дати предмет доприноси развоју општих и међупредметних компетенција.

3. Разлагање опште предметне компетенције на 2 до 3 специфичне предметне компетенције за дати предмет и дефинисање три нивоа/стандарда за сваку специфичну предметну компетенцију.

⁹ Бауцал А., Марковић. Ј., Најдановић, Т. Ј. и Бабић, П. Д. (2011). *Ревизија стандарда за крај првог циклуса обавезног образовања – концептуални оквир* (интерни документ).

4. Ревизија постојећих стандарда за крај основног образовања у складу са стандардима општих међупредметних компетенција и стандарда опште предметне и специфичних предметних компетенција.

4.1. Анализа постојећих исказа стандарда у погледу њихове функционалности у односу на специфичне предметне компетенције и идентификација оних који су функционално повезани са специфичним предметним компетенцијама.

4.2. Провера постојећих области у постојећим стандардима и њихова евентуална ревизија при чему су узете у обзир области које постоје у оквиру предметних стандарда за крај средњег образовања.

4.3. Допуна исказа стандарда како би се обезбедило да искази стандарда унутар појединих области омогућавају достизање специфичних предметних компетенција.

Радну верзију ревидираних стандарда коју су израдиле редне групе процењивали су наставници основних школа кроз дискусионе групе и посебно дизајниране упитнике, оцењујући релевантност ревидираних стандарда, њихову свеобухватност, применљивост и однос између предметних и општих међупредметних компетенција.

У фокус групама о стандардима за поједине предмете учествовало је 76 наставника, док је 267 наставника попунило упитника који су се односили на стандарде за поједине наставне предмета. У фокус групама о општим међупредметним компетенцијама учествовало је 68 наставника, 190 наставника је попунило упитнике.

Њихови предлози и сугестије су прослеђени радним групама које су на основу њих направили завршну верзију предлога ревидираних стандарда.

2.5. Процес израде предметних исхода

У изради предметних исхода учествовали су чланови радниг група тј. комисија које је формирао ЗУОВ и стручњаци ангажовани у пројекту Развионица. Њихов рад се заснивао на претходно договореним и усаглашеним концептуалним решењима и програму активности.

Како је већ речено (поглавља 2.1 и 2.2) исходи треба да покажу:

1. За шта је ученик оспособљен након што је годину дана учио одређени предмет
2. Како се, кроз остваривање исхода, граде опште међупредметне и предметне компетенције
3. Како се, из разреда у разред, осигурава достизање стандарда постигнућа.

Исходи представљају неопходно потребну допуну општим и предметним компетенцијама и стандардима постигнућа, јер су и компетенције и стандарди дефинисани за крај циклуса тј. нивоа образовања.

Исходи се дефинишу тако да кореспондирају са основним нивоом стандарда и компетенција, те се очекује да може да их оствари већина ученика.

Пошто постојање предметних исхода не искључује потребу за постојањем предметних програма, посебно с обзиром на веома дугу традицију и дубоку укореењеност предметних садржаја и концепта предметних програма као предметних садржаја у образовној култури и начину мишљења о образовању у Србији, исходи не треба и не смеју да одражавају наставне садржаје тј. не говоре о томе шта су ученици учили и научили, већ за шта су захваљујући томе оспособљени.

Свеобухватним концептом израде исхода предвиђен је рад у четири корака који су обухватили:

- дефинисање исхода с обзиром на приступ учењу и настави изнет у првом делу Оквира националног курикулума¹⁰
- прилагођавање дефинисаних исхода општим и предметним компетенцијама
- прилагођавање предлогу ревидираних стандарда постигнућа за крај основног и стандардима постигнућа за средње образовање и васпитање
- хоризонтално и вертикално унутар и међупредметно повезивање исхода
- израду упутства и приручника за примену исхода за школе и анставнике.

Прво су урађени исходи за основну и најјаче формате предмета у гимназијском образовању, а затим су рађена прилагођавања за друге веријанте у којима се предмети појављују у гимназијском и средњем стручном образовању.

С обзиром да пројекат Развионица (ИПА 2011) у оквиру кога је урађен радни нацрт исхода за обавезне предмете у средњем образовању, није имао задатак да ревидира постојеће исходе који су, у оквиру огледних занимања увођени у средње стручно образовање, исходи су урађени за оне профиле који се образују у школама укљученим у оглед за примену Оквира националног курикулума и то оне који нису били обухваћени променама програма тј. огледним профилима у оквиру пројеката CARDS и IPA. Имајући то у виду, требало би очекивати да се, у оквиру редовних активности одговарајућих институција, пре свих ЗУОВ, допуне предметни исходи за оне образовне профиле за које се ученици школују у школама које нису биле укључене у оглед за примену Оквира националног курикулума.

Израда предметних исхода који нису усмерени ка предметним садржајима, већ ка функционалним ефетима учења, представљала је велики изазов. Проблеми који су се појављивали у процесу израде су и природни и очекивани, с обзиром да је концепт исхода удаљио и сам процес њихове израде и начин мишљења и поступања при њиховој изради од онога што представља укореењен обичај кад су у питању промене у домену курикулума. Промена оријентације са предметних садржаја на функционалне исходе учења, тражи

¹⁰ У време почетка израде исхода први део Оквира – Приступ настави и учењу је био доступан у виду радног нацрта документа *Смернице за приступ усмерен на учење и развој компетенција (пројекат Развионица, децембар 2013)*

Р А З В И О Н И Ц А

Support Human Capital Development &
Research – General Education
& Human Capital Development

Подршка развоју људског капитала и
истраживању – Опште образовање и
развој људског капитала

прилагођавање за које је потребно време. Стога је за очекивати да се процес даље дораде исхода настави, као би формулације биле у пуној мери усаглашене са концептом исхода. Како јасно показују примери неких веома напредних и успешних образовних система широм света, од Финске до Хонг Конга и Сингапура, једном започето унапређивање образовања и образовног система се у модерно доба не завршава као реформска кампања ограниченог трајања, већ тече као стални процес дефинисања и редефинисања, преиспитивања, усавршавања и прилагођавања увек новим потребама и све сложенијим захтевима.

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

3. О концепту предметних исхода и стандарда

Модерно, динамично информационо-технолошко друштво XXI века представља велики изазов за сваки образовни систем. Промене које се данас одигравају у друштву и науци неминовно се одражавају на живот како појединца, тако и читаве заједнице. У таквим околностима образовни систем би требало да омогући ученицима изградњу одређених компетенција, вештина и вредности неопходних за сналажење и прилагођавање, али и активно учествовање у друштву испуњеном различитостима. Развијање свести о неопходности сталног учења, усавршавања и стварања сензибилитета за промене, које се огледају пре свега у економском и друштвеном амбијенту, требало би да представља један од најважнијих циљева образовања. У складу са таквим околностима мења се циљ, улога и концепт наставе предмета Историја.

Историја више не би требало да буде школски предмет у коме се образовна постигнућа ученика мере успешном репродукцијом садржаја и чињеница, а улога наставника своди на предавање „ex cathedra” и процену фактографске тачности датих одговора. Проширена образовна основа наставног предмета Историја, усклађена са другим школским предметима, доприноси формирању одговорних грађана друштва и државе, заправо света у коме живе, и који својим делањем доприносе напретку датог друштва. Настава историје требало би да омогући развој личног и колективног идентитета сваког ученика, без обзира на етничку, верску и културну припадност. У суштини таквог концепта налази се поштовање различитости, односно људских права, а механизми преко којих се достижу те компетенције припадају методологији наставе историје.

Полазиште за креирање концепта исхода и стандарда за наставни предмет Историја су општи циљеви¹¹ и исходи¹² образовања и васпитања у Републици Србији. У складу са тим, од наставе историје очекује се да допринесе развоју знања, вештина, ставова и вредности код ученика како би био у стању да:

- разуме свет у коме живи, сопствену културу и друге културе;
- разуме улогу и значај историје као науке (историјских извора и историографије), као темеља на основу којих реконструишемо прошлост и стичемо сазнања о различитим појавама и процесима који су присутни и у савременом окружењу;

¹¹Циљеви образовања и васпитања су дефинисани чланом 4. Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС”, бр. 72/09, 52/11 и 55/13).

¹²Исходи су дефинисани чланом 5. Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС”, бр. 72/09, 52/11 и 55/13).

- развија интеркултурални дијалог у мултикултуралном друштву, поштује људска права и показује толерантан однос према другима и другачијима;
- познаје и правилно употребљава термине историјске науке и појмове савременог друштва;
- доприноси очувању културно-уметничке баштине и традиције свог и других народа;
- самостално проналази и вреднује информације, анализира изворе и изводи закључке користећи вештине критичког мишљења;
- гради социјалне вештине и проналази сопствено место у плуралистичком друштву;
- стиче и развија знања и вештине које су основ за запошљавање и целоживотно учење.

Концепт исхода и стандарда за наставни предмет Историја креиран је тако да ученици стекну знања, развију вештине и изграде ставове неходне за даље учење и образовање, за успешну комуникацију у савременом мултикултуралном друштву и свету. Сви наведени елементи су саставни део компетенција које би у друштву XXI века ученицима требало да омогуће развој неопходних социјалних, комуникацијских вештина и на крају, али не мање важно, лакше запошљавање.

3.1 Концепт стандарда постигнућа за предмет Историја

Током 2005. године у Републици Србији почео је пионирски рад на изради стандарда постигнућа за крај обавезног, основног образовања и васпитања, у оквиру пројекта "Развој школства у Републици Србији – пројектна компонента Развој стандарда и вредновање". Од тада до данас је протекло десет година током којих су стандарди постигнућа развијани и постепено увођени у процес наставе и учења у основном и средњем образовању и васпитању и основном образовању одраслих. Стандарди постигнућа за наставни предмет Историја су дефинисани за крај основног образовања и васпитања¹³, за крај општег средњег образовања и васпитања¹⁴ и за крај основног образовања одраслих¹⁵.

¹³ Правилник о општим стандардима постигнућа – образовни стандарди за крај обавезног образовања ("Службени гласник РС – Просветни гласник", број 5/2010)

¹⁴ Правилник о општим стандардима постигнућа за крај општег средњег образовања и средњег стручног образовања у делу општеобразовних предмета ("Службени гласник РС", број 117/2013)

¹⁵ Правилник о општим стандардима постигнућа за основно образовање одраслих ("Службени гласник РС", број 50/2013).

Support Human Capital Development &
Research – General Education
& Human Capital Development

Р А З В И О Н И Ц А

Подршка развоју људског капитала и
истраживању – Опште образовање и
развој људског капитала

Дефиниција образовних стандарда који представљају суштинска знања, вештине и умења која ученици треба да поседују на крају одређеног циклуса образовања није се мењала. Образовни стандарди, експлицитни искази шта ученик треба да зна и да уради како би показао да је нешто савладао, и нивои стандарда, који описују колико добро је ученик савладао знања и вештине, основа су концепта стандарда постигнућа за све наставне предмете. Стандарди не представљају нешто што је статично, коначно и затворено и зато их је нужно редовно ревидирати, узајамно усаглашавати и даље развијати, сагласно променама потреба, околности, циљева, али и сагласно резултатима постигнутим у њиховој примени и искуствима стеченим током примене. Четворогодишња примена образовних стандарда у обавезном образовању полазна је основа да се прводонети стандарди даље унапређују, што је кроз њихову ревизију и учињено. У ревидирању стандарда за наставни предмет Историја коришћени су подаци добијени кроз фокус групе у које су били укључени наставници из целе Србије. Нажалост, нису се могли користити и резултати завршног испита за крај основног образовања, са тзв. комбинованог теста, а који би, верујемо, били значајан показатељ и инструмент за даље унапређивање стандарда постигнућа за овај циклус/ ниво образовања. Очекујемо да ће у некој од следећих ревизија и овај инструмент бити могуће користити. Оно што је такође било драгоцено у раду на ревизији стандарда за крај основног образовања су новодонети стандарди постигнућа за крај средњег образовања и васпитања, чиме је добијена вертикална повезаност два образовна циклуса у којима историја постоји као наставни предмет. Предлог ревидираних стандарда постигнућа за крај основног образовања и васпитања саставни је део овог приручника.

Стандарди/ описи захтеваних знања и вештина, груписани су у две области које одржавају структуру компетенција које би требало да се изграде учењем наставног предмета Историја. Те области су *Историјска знања* и *Истраживање, тумачење и презентација* у основном образовању и још једна област за трећи циклус образовања – *Историјске основе савременог друштва*. Искази ове треће области одговарају когнитивном нивоу ученика трећег циклуса, због чега није експлицитно издвојена као област у основном образовању и васпитању, мада се неки њени елементи налазе и у исказима стандарда за крај другог циклуса образовања и васпитања.

Област *Историјска знања* представља скуп исказа којима се успоставља критеријум мерења ученичких постигнућа везаних за конкретне историјске информације, термине и појмове из историјске науке, укључујући и разумевање улоге историјских процеса, појава, најзначајнијих личности и догађаја из опште и националне историје. У оквиру ове области

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

у другом циклусу ученици/це стичу и развијају знања, а у трећем циклусу утврђују или продубљују знања која су стекли на крају основног образовања и васпитања, при чему се у складу са нивоом постигнућа (основни, средњи, напредни ниво) усмеравају на препознавање, познавање, разумевање, употребу и именовање појава, личности, догађаја. Историјско знање служи као основ за сагледавање савременог света који узима у обзир временску димензију, у којем је садржано разумевање да садашњи догађаји и збивања имају своје корене у прошлости (често у далекој прошлости), а да нису само резултат нечега што се недавно догодило.

ПРИМЕР исказа стандарда за крај основног и крај средњег образовања и васпитања: Област <i>Историјска знања</i>	
ОСНОВНА ШКОЛА	СРЕДЊА ШКОЛА
<p>ИС.1.1.4. Користи основне историјске и појмове историјске науке.</p> <p>ИС.2.1.2. Објашњава основне историјске и појмове историјске науке.</p> <p>ИС.3.1.2. Зна да објасни специфичности основних историјских и појмова историјске науке, најзначајнијих појава, догађаја, процеса и личности из националне, регионалне и опште историје.</p>	<p>2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке.</p> <p>2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова.</p>

Област *Истраживање, тумачење и презентације* представља скуп исказа којима се омогућава провера степена развијености вештина сакупљања и проналажење релевантних информација у различитим изворима, разумевања начина реконструкције прошлости на основу историјских извора, препознавања стереотипа, предрасуда, пропаганде и пристрасности у историјским изворима, али и у савременом друштвеном контексту. Развојну димензију појединих исказа обезбеђује овладавање вештином и применом мултиперспективности у настави историје, па због тога има нарочит значај за развој критичког мишљења, али и отварање перспектива ученицима за даље образовање. Преко ове области пружа се снажна подршка развоју општих, међупредметних компетенција, па се тако подстиче вербално, писано и дигитално представљање резултата сопственог или тимског истраживања. Веза ове области са облашћу *Историјска знања* је генеричка, што нужно означава њихову међусобну интеракцију у наставном процесу. Ова област садржи потпуно конкретне и функционалне исказе, мерљиве у пракси и важне за снажавање у модерном информатичком окружењу.

<p>ПРИМЕР: Област <i>Истраживање, тумачење и презентација</i></p>	
ОСНОВНА ШКОЛА	СРЕДЊА ШКОЛА
<p>ИС.1.2.6. Уочава да постоје различита гледишта на исте историјске појаве. ИС.2.2.5. Препознаје, на основу поређења више историјских извора, различита гледишта на исту историјску појаву, догађај, личност. ИС.3.2.3. Уме да издвоји разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву или процес.</p>	<p>2.ИС.1.2.2. Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора. 2.ИС.3.2.2. Издваја и објашњава специфичне сличности и разлике у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора.</p>

Област *Историјске основе савременог друштва* представља нарочиту групу исказа која произилази из претходне две и обједињује их својом хуманистичком и функционалном димензијом. Искази дефинисани као елементи историјских основа савременог друштва односе се на савремене појаве уочљиве ученицима у свакодневном животу, а које имају јасну историјску основу. Нарочита пажња усмерена је ка изградњи одговорног односа према културно-историјском наслеђу, неговању културе сећања, развијању вештина интеркултуралног дијалога, поштовању људских права и, на крају, превенцији конфликта, развијању толеранције и културе дијалога. Преко ове области истакнута је функционално-образовна димензија наставе историје, која подразумева подстицање хуманистичког одговорног односа према прошлости и демократском друштву, како би били одговорни и активни чланови тог истог друштва.

<p>ПРИМЕР: Област <i>Историјске основе савременог друштва</i></p>	
ОСНОВНА ШКОЛА	СРЕДЊА ШКОЛА
	<p>2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса. 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст. 2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на</p>

	основу добијених резултата изводи закључке.
--	---

Ревидирани стандарди постигнућа за крај другог циклуса/ основног образовања и васпитања усмеравају учење и наставу историје ка: **стицању и развијању основних знања** о: историји као науци и историји као делу прошлости људског друштва, историјским изворима и хронологији; најзначајнијим појавама, догађајима и процесима из националне, регионалне и опште историје, као и личностима које су својим радом допринеле развоју људског друштва; **примени стечених знања** у: једноставним истраживачким задацима, свакодневном животу правилним коришћењем историјских и појмова историјске науке, препознавању стереотипа и пропаганде и др.

3.2. Предметне компетенције и повезаност са општим међупредметним компетенцијама

Питање које се намеће одмах на почетку је шта ће и на какав начин ученик учити, односно, које ће вештине развијати путем наставе предмета Историја у току основног и средњег образовања и васпитања? На ово питање одговоре налазимо у дефиницијама *предметне компетенције*. Предметна компетенција је дефинисана као општа и специфичне које појачавају одређене карактеристике и образовни потенцијал школског предмета.

ОСНОВНА ШКОЛА	СРЕДЊА ШКОЛА
<p><i>Општа предметна компетенција</i></p> <p>На крају основног образовања кроз наставу историје ученик је стекао основна историјска знања и вештине неопходне за даље учење, разумевање улоге историје, критичког сагледавања савременог света, његових историјских корена и актуелних дешавања. Оријентише се у историјском времену и простору, разуме историјске процесе и токове, користи и самостално проналази различите изворе података, критички разматра њихову поузданост и ваљаност и оспособљен је да резултате истраживања представи усмено, писано,</p>	<p><i>Општа предметна компетенција</i></p> <p>Учењем историје обогаћују се знања о прошлости, развијају се аналитичке вештине неопходне за критичко сагледавање савременог света, његових историјских корена и актуелних цивилизацијских токова. Настава и учење историје припрема ученика за одговорно учешће у демократском друштву брзих друштвених, технолошких и економских промена, и оспособљава га да кроз удруживање и сарадњу допринесе да се адекватно одговори на савремене изазове на локалном, регионалном, европском и глобалном нивоу. Ученику се кроз наставу историје омогућава развој групних идентитета (национални,</p>

<p>графички и уз коришћење ИКТ-а. Има развијену свест о свом личном, као и о локалном, националном, европском и глобалном идентитету, у духу толеранције и демократских вредности. Одговорно се односи према културно-историјском наслеђу и уважава грађанске обавезе.</p>	<p>државни, регионални, европски), чиме се обogaћује и лични идентитет. Посебан акценат је стављен на разумевање историјских и савремених промена, али и на изградњу демократских вредности које подразумевају поштовање људских права, развијање интеркултуралног дијалога и сарадње, односа према разноврсној културно-историјској баштини, толерантног односа према другачијим ставовима и погледима на свет. Ученик кроз наставу историје треба да искаже и проактиван однос у разумевању постојећих унутрашњих и регионалних конфликта са историјском димензијом и допринесе њиховом превазилажењу.</p>
<p><i>Специфичне предметне компетенције су:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Разумевање историје и критички однос према прошлости и садашњости, - Разумевање историје као основе за активно учествовање у друштву. 	<p><i>Специфичне предметне компетенције су:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Разумевање историје и критички однос према прошлости и садашњости. - Разумевање историје и савремених идентитета као основа за активно учествовање у друштву.

Општа предметна компетенција пружа слику о настави и учењу историје у основној и средњој школи. Ученику и његовим родитељима показује каква знања и конкретне вештине ће се развијати кроз предмет, на каквим вредносним постулатима ће они почивати, као и шта ће бити у стању да примени у различитим животним ситуацијама на основу учења историје на крају основне/ средње школе. С друге стране, наставник се усмерава у ком правцу треба да организује учење и наставу предмета Историја. Дакле, *општа предметна компетенција* је полазиште за креирање процеса учења и наставе предмета Историја. Она усмерава учење и наставу овог предмета ка:

ОСНОВНА ШКОЛА	СРЕДЊА ШКОЛА
<p>⇒ СТИЦАЊУ основних знања о историјској науци и историји, знања и вештина неопходних за разумевање садашњег света, актуелних догађаја, појава</p>	<p>⇒ ОБОГАЋИВАЊУ знања стечених у основном образовању и васпитању о</p>

<p>и њихових корена у прошлости; знања и вештина неопходних за даље учење и образовање, односно стицање знања и вештина у духу целоживотног учења.</p> <p>⇒ ОСПОСОБЉАВАЊУ ЗА ПРИМЕНУ знања и вештина, као нпр. оријентација у историјском простору и времену, селекција, анализа и критичко вредновање разноврсних извора информација у процесу истраживања, усмено, писано и графичко представљање резултата истраживања коришћењем савремених технологија.</p> <p>⇒ РАЗВИЈАЊУ СВЕСТИ о идентитету и одговорном односу према културно-историјском наслеђу, демократским вредностима – људска права, толеранција, грађанске слободе и др.</p>	<p>прошлости.</p> <p>⇒ РАЗВОЈУ аналитичких вештина за критичко сагледавање прошлости и садашњости и развоју групних, али и личног, индивидуалног идентитета.</p> <p>⇒ РАЗУМЕВАЊУ историјских и савремених процеса промена, као и њихове међусобне повезаности.</p> <p>⇒ ИЗГРАДЊИ демократских вредности <i>припреми</i> ученика за развијање толеранције уз активно и одговорно учешће у демократском друштву, као и за проактиван однос у разумевању унутрашњих и регионалних конфликта, што би требало да води ка њиховој превенцији.</p> <p>⇒ ПРИМЕНИ различитих, специфичних знања и вештина у свакодневном животу.</p>
--	---

Општа предметна компетенција је дефинисана на три нивоа – *основни, средњи и напредни*. *Основни* ниво подразумева развијеност компетенције код свих ученика или код најмање 80% њих, *средњи* ниво подразумева развијеност код 50% ученика, а *напредни* код 20%.

Општа предметна компетенција Историја развија се током другог циклуса основног образовања и васпитања и током средњег образовања и васпитања, у складу са прописаним Наставним планом, путем остваривања исхода за одређени разред, постизања стандарда постигнућа за крај основног/ средњег образовања и васпитања и развијањем *специфичних предметних компетенција*.

Развијање предметне (опште и специфичних) компетенције код ученика је немогуће без истовременог развијања општих, међупредметних компетенција. Предметне и опште, међупредметне компетенције су међусобно повезане, утичу једна на другу и развијају се истовремено. Табела која следи показује међусобну повезаност предметне и општих, међупредметних компетенција.

ОСНОВНА ШКОЛА	
Предметна компетенција Историја	Опште, међупредметне компетенције
<p><i>Општа предметна компетенција доприноси развоју општих, међупредметних компетенција путем:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - стицања историјских знања и вештина неопходних за даље учење; - разликовања чињеница од интерпретација; - усменог, писаног и графичког представљања историјских појава, догађаја, процеса и личности; - самосталног проналажења и селектовања извора информација у односу на њихову релевантност и поузданост за тему истраживања; - одговорног односа према грађанским обавезама и културно-историјском наслеђу; - развијања свести о личном идентитету; - развијања демократских вредности и др. 	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Компетенција за целоживотно учење</i> - <i>Комуникација</i> - <i>Рад с подацима и информацијама</i> - <i>Дигитална компетенција</i> - <i>Решавање проблема</i> - <i>Сарадња</i> - <i>Одговорно учење у демократском друштву</i> - <i>Естетичка компетенција</i>

СРЕДЊА ШКОЛА	
Предметна компетенција Историја	Опште, међупредметне компетенције
<p><i>Општа предметна компетенција доприноси развоју општих, међупредметних компетенција путем:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>обогаћивања знања о прошлости и развијања аналитичких вештина;</i> - <i>критичког сагледавања света, његових историјских корена и актуелних цивилизацијских токова;</i> - <i>удруживања и сарадње ради пружања адекватног одговора на</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Компетенција за целоживотно учење</i> - <i>Комуникација</i> - <i>Рад с подацима и информацијама</i> - <i>Дигитална компетенција</i> - <i>Решавање проблема</i> - <i>Сарадња</i> - <i>Одговорно учење у демократском друштву</i> - <i>Естетичка компетенција</i>

<p>савремене изазове у локалној средини, региону и др.;</p> <ul style="list-style-type: none"> - развоја групних идентитета као допринос развоју личног идентитета; - развоја демократских вредности – поштовање људских права, толерантан однос, интеркултурални дијалог, однос према разноврсном културно-историјском наслеђу; - разумевања историјских и савремених промена; - усменог, писаног и графичког представљања историјских појава, догађаја, процеса и личности, - самосталног проналажења и селектовања извора информација у односу на њихову релевантност и поузданост за тему истраживања и др. 	
--	--

Кроз ову табелу приказано је како *предметна компетенција Историја* може да допринесе развијању општих, међупредметних компетенција. Наведен је утицај на 8 од 11 општих, међупредметних компетенција. Кроз табелу није приказан допринос у развоју три опште, међупредметне компетенције – *одговоран однос према здрављу, одговоран однос према околини и предузимљивост и предузетничка компетенција*. То не значи да се на развој ових компетенција не утиче током учења предмета Историја. На пример, ове компетенције се могу развијати путем повезивања прошлости и садашњости кроз развој науке и технологије и њиховог утицаја на промене у околини и на здравље људи, кроз примере иницијативности истакнутих личности из прошлости људског друштва, итд.

Како предметна компетенција Историја утиче на развој *општих, међупредметних компетенција*, тако и оне доприносе развоју предметне компетенције путем оспособљавања ученика да:

- планира и организује време за учење; разликује битно од небитног, познато од непознатог, чињеницу од интерпретације; идентификује тешкоће у учењу и начине за њихово превазилажење. **Компетенција за целоживотно учење;**
- поштује и негује основне норме комуникације и културе дијалога; јасно представи историјску појаву, догађај, личност – усмено и писано; уважава саговорника и на

позитиван и аргументован начин изражава своје мишљење, осећања и идентитет.

Комуникација;

- пореди изворе информација и процењује њихову поузданост; користи табеларни и графички приказ података, као и савремене информационо-комуникационе технологије; прави разлику између података и њиховог тумачења и др. ***Рада с подацима и информацијама;***
- претражује и процењује поузданост података, анализира и систематизује информације у електронском облику користећи савремена ИКТ средства; изражава се у електронском облику уз коришћење ИКТ-а. ***Дигитална компетенција;***
- идентификује проблемску ситуацију и проналази начине за њено решавање. На пример проблемска ситуација може да буде преиспитивање међусобног односа историјског и легендарног наслеђа у оквиру изградње етичке свести или одређења према историјским контроверзама проистеклим из историјских догађаја и процеса који и данас изазивају велику пажњу. ***Решавање проблема;***
- конструктивно, аргуменовано и креативно доприноси раду одељења и групе; ангажује се у реализацији преузетих обавеза – истраживање историјског догађаја/личности и др. ***Сарадња;***
- учествује у животу и раду школе и заједнице, поштујући друге и другачије; поштује људска права и супротставља се дискриминацији и другим облицима насиља на основу знања стечених у настави предмета Историја; афирмише на позитиван начин свој идентитет и доприноси развоју интеркултуралности, толеранције и др. ***Одговорно учешће у демократском друштву;***
- активно учествује у заштити и унапређењу квалитета живота у заједници (користи позитивне примере из прошлости људског друштва). ***Одговоран однос према околини;***
- вреднује допринос културе и уметности у развоју људског друштва; уочава и повезује међусобан утицај културе, ументости, науке и технологије на развој људског друштва. ***Естетичка компетенција;***
- представи и заступа своје идеје. ***Предузимљивост и предузетничка компетенција.***

Дакле компетенције показују оспособљеност ученика да оно што је научено примени у стварним, разноврсним ситуацијама, и то на одговарајући и делотворан начин, било у школи, било у неком другом окружењу. Компетенције, такође, подразумевају оспособљеност ученика да препозна, именује и разуме проблем или задатак у реалној

ситуацији и у реалном простору и времену, као и да осмисли, планира и оствари своја решења или одговоре.

Компетенција је и скуп повезаних знања, вештина, ставова и способности које једној особи омогућавају да делује ефикасно у одређеној ситуацији, односно компетенција подразумева комбинацију знања, вештина, ставова и способности потребних да се обави одређена активност у датом контексту, реалној ситуацији.

Настава предмета Историја заснована на компетенцијама подразумева:

- Наставу која није сама себи сврха, већ наставу која *има суштинску вредност* за учениково целоживотно учење, тј. наставу која подстиче учење, разумевање научног, наставу у којој се учење историје одвија кроз процес анализе и тумачења извора, издвајања и селекције информација и података и њихово повезивање у смислене целине уместо наставе која представља колекцију и репродукцију података или заокруженог наратива.

ПРИМЕР:

Душанов законик

О овом законуку из средњовековне српске историје **ученик** треба да учи путем читања изабраних чланова законика (делова законика), да их тумачи и повезује са стеченим знањима о друштву и држави српског средњег века, да уочава важност и значај Законика за средњовековно српско друштво и државу и да прави паралелу са савременим државним, друштвеним и правним поретком. Такође, ученик на основу извора информација треба да закључи у каквим друштвено-политичким приликама је донет Законик и каква је била његова основна намена.

Дакле, ученик истражује, анализира и закључује, а наставник води ученике кроз процес учења, проналазећи изворе информација као полазишта истраживања и сазнања. Овај процес се продубљује тако што наставник подстиче ученике да сами проналазе додатне изворе информација (текстуалне, визуелне). У даљем поступку, наставник осмишљава питања на која ученици треба да пронађу одговоре користећи одговарајуће изворе. Дајући смернице и подршку ученицима, наставник ствара амбијент у коме се подстиче и стицање знања, али и развијање веома важних функционалних вештина.

На овај начин ученици сами долазе до одговора уз наставничко стручно

организовање и вођење процеса учења. Ученици су у том процесу активни учесници, истраживачи и градитељи сопственог знања, а не пасивни слушаоци наставниковог излагања, односно једне неупитне верзије, тј. интерпретације прошлости.

Овај пример показује како ученици могу, примењујући конструктивистички приступ у настави, да граде представу о универзалности и посебностима закона, његовој важности за друштво, као и о томе какве се друштвене појавезаконима могу регулисати. Посебну вредност има компаративна анализа у којој ученици пореде историјски и савремени контекст.

- Наставу која *за полазиште има ученика и његове способности* и где се од наставника очекује да прво утврди: која су знања ученику потребна да би развијао предметну компетенцију, које вештине су му потребне за примену знања у свакодневним ситуацијама, као и да ли ученици поседују одговарајућа знања и вештине, а тек на основу тога да планира методе и активности које ће најефикасније допринети развоју предметне компетенције, као и који наставни материјали би били најпримеренији за испуњење постављених циљева и остварење исхода. Овде је, такође, потребно нагласити да је за наставника важно да познаје своје ученике и њихове начине учења, да има оријентацију ка резултатима учења, а не ка реализацији садржаја програма.
- Наставу која се планира и организује у односу на *ученика* и његове способности у складу са *компетенцијама*, како предметном (општа и специфичне), тако и општим, међупредметним.
- Приступ учењу и настави заснован на развоју компетенција путем остваривања исхода и постизања стандарда постигнућа, а не приступ заснован искључиво на реализацији садржаја програма и дословној интерпретацији лекција из уџбеника.

3.3. Предметни исходи и повезаност са општим и предметним компетенцијама

Шта су предметни исходи?

Предметни исходи су:

⇒ очекивани резултати учења и наставе појединачног наставног предмета, у овом случају предмета Историја;

⇒искази, описи онога што, на крају одређеног образовног периода (нивоа или циклуса образовања или разреда) сваки ученик **треба да уме да уради на основу онога што зна и разуме**. У Републици Србији исходи су дефинисани за сваки обавезни наставни предмет, као и за обавезни изборни предмет Грађанско васпитање, и то за сваку годину учења предмета (тј. за сваки разред) у основном и средњем образовању и васпитању. Исходи су дефинисани тако да показују за шта је, на крају сваког разреда, ученик оспособљен захваљујући учењу одређеног предмета.

У примеру који следи приказани су неки исходи за наставни предмет Историја.

ПРИМЕР:

Исход	Шта ученик треба да зна да би остварио исход	Шта ученик треба да разуме	Шта ученик може да уради
<i>Основна школа</i>			
Израчуна временску удаљеност између догађаја	Хронолошке (временске) одреднице	Начин рачунања времена у старој и новој ери	Рачуна временску удаљеност, односно олико је времена протекло између два догађаја
<i>Основна школа</i>			
Разликује на понуђеним примерима историјске и легендарне личности	Који елементи одређују историјске, а који легендарне личности	Разлоге и околности које су довеле до појаве легендарних личности, као и њихову улогу у формирању колективне свести	Разликује легендарне од историјских личности, као нпр. Вук Бранковић и Бановић Страхинја
<i>Основна школа</i>			
У савременим институцијама и друштвеним појавама препознаје њихову историјску подлогу (грађанска	Шта је парламент, шта је парламентаризам, шта су грађанска права	Однос и функционисање извршне и законодавне власти у држави која има парламентарно	Препозна историјску подлогу у развоју парламентаризма у Енглеској, Србији и др.

права, парламентаризам, уставност)		друштвено уређење	
<i>Гимназија</i>			
Уочава трајност и присуство тековина најстаријих цивилизација.	Тековине најстаријих цивилизација као нпр. писмо, држава, демократија, религија, законик и др.	Значај тековина најстаријих цивилизација за човечанство и његов развој.	Уочи трајност и присуство тековина најстаријих цивилизација у данашњем савременом свету.
<i>Гимназија</i>			
Процењује утицај најзначајнијих правних споменика на обликовање државе и друштва у прошлости и садашњости.	Шта су правни споменици и коју су улогу имали. Нпр. Хамурабијев законик, Закони дванаест таблица, Magna carta libertatem, Сретењски устав и др.	Улогу и утицај правних споменика на обликовање друштва и државе у прошлости и садашњости	Процени утицај правних споменика на обликовање друштва и државе. Нпр. како је Magna carta libertatem утицала на обликовање државе Енглеске и њеног друштва.
<i>Гимназија</i>			
Историјским аргументима образлаже своје ставове о конкретним догађајима, појавама и личностима, уважавајући и другачија мишљења	О конкретном догађају, личности, појави. Нпр. сукоб између партизанског и равнорског покрета током Другог светског рата	Место и улогу личности/догађаја/појава у историјском периоду Нпр. Улога једног и другог покрета током Другог светског рата у окупира ој Краљевини Југославији	Образложи, историјским аргументима, свој став о улози партизанског и равнорског покрета током Другог светског рата

Support Human Capital Development & Research – General Education & Human Capital Development

РАЗВИОНИЦА

Подршка развоју људског капитала и истраживању – Опште образовање и развој људског капитала

Наведени примери показују да се сваки исход заснива на одређеном знању, да је знање о историјским појавама, догађајима, процесима и личностима као темељ уграђено и у разумевање различитих феномена и процеса, а да се знање и разумевање надограђују кроз развијање вештина могуће примене у различитим животним ситуацијама, у расуђивању о појавама и догађајима, као и у даљем учењу и образовању. Наставник има задатак да подстиче развој умења критичке анализе и расуђивања и да, користећи различите приступе, методе, технике и активности, осигура да се, из разреда у разред, испуне очекивања која су постављена пред ученике:

⇒Када заврши *пети разред* од сваког ученика се очекује да: историјску појаву **смести** у одговарајућу хронолошку одредницу; **израчуна** временску удаљеност; **користи** научне појмове; **уочи** значај проналазака из најстарије прошлости; **препозна** узрок и последице; **пронађе** информације и да их **повеже** са одговарајућим историјским периодом; легендарне и митове **разликује** од историјске реалности.

⇒Када заврши *шести разред* од сваког ученика се очекује да: **изводи** закључке; **упореди** информације из различитих историјских извора и **закључке прикаже** у усменом, писаном или електронском облику.

⇒Када заврши *седми разред* од сваког ученика се очекује да: **учава** историјске промене; **препознаје** историјску подлогу у савременим институцијама; **самостално дефинише** узроке и последице; **самостално или у групи прикупи** информације и **прикаже** резултате истраживања; **раздваја** битно од небитног; **идентификује** утицај идеја на историјске процесе.

⇒Када заврши *осми разред* од сваког ученика се очекује да: **повезује** појаве из савременог света са достигнућима у прошлости; **анализира** различита тумачења; **износи** своје ставове; **самостално планира** истраживање; **препозна** пропаганду и **формулише** став који се супротставља манипулацији и стереотипима.

ПРИМЕР:

Исход: *користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност у одговарајући миленијум, век и деценију.*

Од ученика се очекује да годину доношења Сретењског устава (1835.) смести у миленијум, век и деценију.

Да би ученик био оспособљен да ово уради он мора да зна шта су временске (хронолошке)

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a provodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

одреднице, чему служе, да зна да их именује и њихово временско трајање.

У остваривању овог исхода наставниково полазиште су предзнања ученика, посебно она која су стечена у настави предмета Математика и која се односе на хиљаду, стотину и десетицу, као и она која се односе на време (час, дан, месец, година). Полазећи од стечених знања у првом циклусу основног образовања и васпитања, наставник гради нова знања путем различитих активности у којима су ученици главни актери. Активности могу бити – читање одређених делова текста из уџбеника/материјала који је наставник припремио и проналажење одговора на наставникова питања, графички приказ временских одредница, рад на задацима који имају за циљ оспособљавање ученика да годину сместе у миленијум, век и деценију. Ово је почетно оспособљавање ученика, а на овом исходу наставник ради током целог петог разреда уз стално повећање захтева, као нпр. да се време када је живео Перикле смести у миленијум и век; да се владавина Октавијана Августа смести у миленијум и век и др.

Такође, важно је нагласити да је ученик на крају петог разреда оспособљен да појаву, догађај и личност смести у миленијум, век и деценију, и да ово умеће користити у свакодневним животним ситуацијама, као и у процесу наставе и учења предмета Историја, чиме се пружа допринос постизању стандарда постигнућа.

Учење и настава предмета Историја у основној школи, заснована на остваривању исхода, оспособљава ученика и за даље учење историје у средњој школи.

А у средњој школи – гимназији од ученика се очекује да када заврши *први разред*: **уочава** значај историјског наслеђа; на немој карти **убележи** тражене информације; у различитим формама **приказује** историјске информације; **користи** појмове историјске науке.

⇒Када заврши *други разред* од ученик се очекује да: **процењује** догађаје и процесе **користећи** мултиперспективан приступ; **разликује** чињенице од интерпретација; **развија** интеркултурални дијалог; **реализује** пројектни истраживачки задатак.

⇒Када заврши *трећи разред* од ученик се очекује да: **анализира**; **самостално изводи закључке** о историјским променама; **критички процењује** различите информације и тумачења; **учествује у организовању** заједничких активности.

⇒Када заврши *четврти разред* од ученик се очекује да: **анализира** савремене појаве и процесе, статистичке податке, стереотипе, предрасуде и пристрасности у тумачењу историјских појава и процеса; аргументима **образлаже** своје ставове; **сагледа** важност националне културне баштине; **користи** референтну научну литературу.

У средњој стручној школи, у којој се **историја учи две године** (први и други разред) од ученика се очекује да када заврши *први* разред: **уочава** значај историјског и културног наслеђа; **прикаже** историјске информације у различитим формама; **користи** сазнања из других научних области; **критички процењује** информације и различита тумачења; **реализује** пројектни истраживачки задатак.

⇒ Када заврши *други* разред од ученика се очекује да: **самостално изводи** закључке; **анализира**; **образлаже** своје ставове; **сагледа** важност националне културне баштине.

У средњој стручној школи, у којој се **историја учи четири године** од ученика се очекује да на крају *првог* разреда: **уочава** значај историјског и културног наслеђа; **уноси** (бележи) тражене информације на некој карти; **користи** сазнања из осталих научних области.

⇒ На крају *другог* разреда од ученика се очекује да: **користи** мултиперспективан приступ; **разликује** чињенице од интерпретације; **развија** интеркултурални дијалог; **процењује** утицај правних споменика на обликовање друштва и државе.

⇒ На крају *трећег* разреда од ученика се очекује да: **самостално изводи закључке**; **критички** процењује; **анализира**.

⇒ На крају *четвртог* разреда од ученика се очекује да: **анализира**, **образлаже** своје ставове, **доприноси** очувању културне баштине; **користи** референтну литературу.

Дакле, стицање знања, као и разумевање појава, догађаја и процеса из прошлости уз развијање одређених вештина доприноси оспособљавању ученика средње школе да *уочавају*, *анализирају*, *критички процењују*, *самостално изводе закључке* и др. Наведене активности су градивни елемент исказа, описа очекиваних резултата учења и наставе предмета Историја у средњој школи.

Чему служе предметни исходи?

Предметни исходи се могу користити на различите и бројне начине. Они су корисни за:

⇒ *планирање* свакодневног рада наставника, тј. полазиште су наставнику за годишње, месечно и дневно планирање учења и наставе.

ПРИМЕР који следи показује за шта наставник треба да оспособи ученике током једног разреда, односно једне школске године.

ОСНОВНА ШКОЛА	СРЕДЊА ШКОЛА
VIII разред	IV разред

<p>Ученик треба да буде оспособљен за:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повезивање појава из савременог света са открићима и достигнућима из прошлости; • анализирање различитих тумачења на основу поређења извора; • изношење сопствених ставова; • самостално планирање истраживања и представљање резултатата уз помоћ ИКТ-а; • препознавање пропаганде у историјском извору и формулисање става који се супротставља манипулацији и стереотипима; • вредновање одређене историјске појаве и догађаја у етичком смислу. 	<p>Ученик треба да буде оспособљен за:</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализирање: савремених појава и процеса проналазећи њихове зачетке у историјским епохама; • образлагање својих ставова; • сагледавање важности националне културне баштине; • коришћење референтне научне литературе за обраду одабране теме.
--	--

⇒ *праћење* напретка ученика, односно којом брзином ученик напредује, да ли му је потребна додатна подршка у виду допунске или додатне наставе, или индивидуализованог облика наставе. Праћење напретка ученика пружа наставнику и податке о ефектима учења и наставе предмета Историја и показује му на шта треба посебно да обрати пажњу у месечном и дневном планирању, у организовању процеса учења, тј. у избору метода и активности и наставног материјала;

⇒ *достизање* стандарда постигнућа и *развијање* компетенција. Остваривањем исхода истовремено се ради на постизању стандарда постигнућа и развијању компетенција, како предметних тако и међупредметних. Они показују ниво постигнућа стандарда и развијености компетенције у одређеном разреду и тако усмеравају наставника у процесу планирања и организовања учења и наставе.

У чему се огледа повезаност предметних исхода и предметне компетенције (опште и специфичних) и општих, међупредметних компетенција?

Пре свега се огледа у чињеници да остваривање исхода у сваком појединачном разреду основне/ средње школе **доприноси развијању предметне компетенције** (опште и

специфичних) и у директној или посредној вези и **општих, међупредметних компетенција.**

Веза између исхода и компетенција остварује се оспособљавањем ученика за разноврсне активности које су предвиђене исходима, а дефинисане предметним и општим међупредметним компетенцијама. У пракси се то огледа кроз стицање и обогаћивање знања о прошлости, разумевање историјских појава, догађаја и процеса. Све то би требало да кроз оствареност конкретних исхода допринесе развијању разноврсних компетенција.

ПРИМЕР 1:

Ако је предметна компетенција у основној школи оријентисана ка:

⇒ **СТИЦАЊУ** основних знања о историјској науци и историји, знања и вештина неопходних за разумевање садашњег света, актуелних догађаја, појава и њихових корена у прошлости; знања и вештина неопходних за даље учење и образовање, односно стицање знања и вештина у духу целоживотног учења, онда у њеном развијању учествују исходи као нпр.:

- у излагању историјске наратије користи основне научне појмове,
- раздваја битно од небитног у историјској наратији,
- на датом примеру препознаје узрок и последице историјског догађаја,
- самостално дефинише узроке и последице датих историјских догађаја,
- на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском,
- уочава на историјској карти приказ различитих историјских појава и промена,
- повезује појаве из савременог света са научним и технолошким открићима и достигнућима у прошлости,
- у савременим институцијама и друштвеним појавама препознаје њихову историјску подлогу (грађанска права, парламентаризам, уставност),
- износи своје ставове, засноване на историјским аргументима, уважавајући личност саговорника.

⇒ **ОСПОСОБЉАВАЊУ ЗА ПРИМЕНУ** знања и вештина, као нпр. оријентација у историјском простору и времену, селекција, анализа и критичко посматрање извора информација у процесу истраживања; усмено, писано и графичко представљање резултата истраживања коришћењем савремених технологија, онда у њеном развијању учествују исходи као нпр.:

- користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност у одговарајући миленијум, век и деценију,

- израчуна временску удаљеност између догађаја,
- упореди информације из различитих историјских извора и закључке прикаже у усменом, писаном или електронском облику,
- пореди информације приказане на историјској карти са информацијама датим у другим симболичким модалитетима,
- уочава историјске промене поређењем политичке карте савременог света са историјским картама других епоха,
- самостално планира истраживање одређеног историјског догађаја или појаве, и резултате представи уз помоћ ИКТ-а.

⇒ **РАЗВИЈАЊУ СВЕСТИ** о идентитету и одговорном односу према културно-историјском наслеђу, демократским вредностима – људска права, толеранција, грађанске слободе и др., онда у њеном развијању учествују исходи као нпр.:

- уочава улогу књижевних и уметничких дела у изградњи националног идентитета,
- у савременим институцијама и друштвеним појавама препознаје њихову историјску подлогу (грађанска права, парламентаризам, уставност),
- износи своје ставове, засноване на историјским аргументима, уважавајући личност саговорника,
- препозна пропаганду и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији и стереотипима,
- вреднује у етичком смислу одређене историјске појаве и догађаје.

Исходи за наставни предмет Историја у основној школи учествују и у развијању општих, међупредметних компетенција као нпр.:

ИСХОД	ОПШТА, МЕЂУПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА
<ul style="list-style-type: none"> • у излагању историјске наративе користи основне научне појмове, • упореди информације из различитих историјских извора и закључке прикаже у усменом, писаном или електронском облику, • препозна пропаганду и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији и стереотипима. 	<ul style="list-style-type: none"> - компетенција за целоживотно учење - комуникација - рад с подацима и информацијама - комуникација - дигитална компетенција - компетенција за целоживотно учење - одговорно учење у демократском друштву - решавање проблема

ПРИМЕР 2:

Ако је предметна компетенција у средњој школи оријентисана ка:

⇒ **ОБОГАЋИВАЊУ** знања, стечених у основном образовању и васпитању, о прошлости, онда у њеном развијању учествују следећи исходи, као нпр.:

- користи сазнања из осталих научних области ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса,
- користи одговарајуће појмове историјске науке у излагању историјске наратије,
- процењује утицај најзначајнијих правних споменика на обликовање државе и друштва у прошлости и садашњости.

⇒ **РАЗВОЈУ** аналитичких вештина за критичко сагледавање прошлости и садашњости и развоју групних идентитета, што доприноси обogaћивању личног идентитета, онда у њеном развијању учествују следећи исходи, као нпр.:

- уочи значај историјског и културног наслеђа у формирању савременог света,
- разликује историјске чињенице од интерпретација,
- анализира историјске појаве на основу доступних докумената и резултате презентује у ИКТ формату,
- анализира историјску димензију и процењује значај уметничке баштине за изградњу индивидуалног и националног идентитета,
- анализира савремене појаве и процесе, проналазећи њихове зачетке у историјским епохама,
- анализира дате статистичке податке и закључке износи у усменом или писаном облику,
- анализира, на конкретним примерима, стереотипе, предрасуде и пристрасности у тумачењу историјских појава и процеса и демантује их, нудећи релевантно научно тумачење,
- анализира историјске појаве на основу доступног аудио-визуелног изворног материјала и резултате презентује у ИКТ формату.

⇒ **РАЗУМЕВАЊУ** историјских и савремених промена и токова, онда у њеном развијању учествују следећи исходи, као нпр.:

- критички процењује различите информације и тумачења истог историјског догађаја,
- самостално изводи закључке о историјским променама, поредећи политичку и етничку карту Европе и света у прошлости са савременим приликама,
- историјским аргументима образлаже своје ставове о конкретним догађајима,

- појавама и личностима, уважавајући и другачија мишљења,
- користећи мултиперспективност, процењује историјске догађаје и процесе,
 - процењује утицај најзначајнијих правних споменика на обликовање државе и друштва у прошлости и садашњости,
 - уочава трајност и присуство тековина најстаријих цивилизација.

⇒ **ИЗГРАДЊИ** демократских вредности и *припреми* ученика за активно и одговорно учешће у демократском друштву, као и за проактиван однос у разумевању унутрашњих и регионалних конфликта, онда у њеном развијању учествују следећи исходи, као нпр.:

- развија интеркултурални дијалог, разумевајући утицај религије на обликовање људског друштва у прошлости и данас,
- учествује у очувању културно-историјске баштине,
- анализира утицај представа о прошлости на формирање модерног националног идентитета,
- историјским аргументима образлаже своје ставове о конкретним догађајима, појавама и личностима, уважавајући и другачија мишљења,
- сагледа важност националне културне баштине и доприноси њеном очувању.

Предметни исходи Историја доприносе и развоју оштих међупредметних компетенција као што су:

- *Компетенција за целоживотно учење,*
- *Комуникација,*
- *Рад с подацима и информацијама,*
- *Дигитална компетенција,*
- *Решавање проблема,*
- *Сарадња,*
- *Одговорно учешће у демократском друштву,*
- *Естетичка компетенција.*

3.4 Однос између предметних исхода и наставног програма

Уместо приступа у коме се тежиште ставља на реализацију садржаја наставног програма, *Нацрт националног оквира курикулума* успоставља другачији приступ настави и учењу који је усмерен на **ученика**, прилагођен његовим способностима и који подстиче развијање компетенција (предметних и општих међупредметних), преко достизања стандарда постигнућа и остваривања предметних исхода. Тај приступ не искључује важност ослањања на садржаје из наставног програма, они се стављају у функционални, образовни, а не академски, фактографски контекст.

Support Human Capital Development & Research – General Education & Human Capital Development

РАЗВИОНИЦА

Подршка развоју људског капитала и истраживању – Опште образовање и развој људског капитала

Да ли увођењем Националног оквира курикулума наставни програм и даље постоји? Постоји, али је потребно да се прилагоди и усклади са новим приступом учењу и настави, предвиђеним Националним оквиром курикулума и законском регулативом. У новом образовном оквиру наставни програм би требало да буде подршка и један од инструмената реализације циља наставе историје, као и остварења исхода, достизања стандарда и развоја различитих компетенција.

Какав је однос, веза између предметних исхода и наставног програма?

Веза се огледа, пре свега, у односу исхода и садржаја програма. Ако су исходи полазиште наставника за планирање свакодневног рада и процеса учења предмета Историја, садржаји програма омогућавају да се предвиђени исходи остваре на што бољи начин, при чему селекција садржаја зависи од структуре и концепта наставе историје. Исходи су дефинисани тако да нарочито у средњем образовању могу да се прилагоде хронолошком, тематском и комбинованом приступу у настави историје.

Садржаји програма су средство, инструмент, алат за остваривање исхода. Они су у сложеном односу према исходима, јер преко једног садржаја наставник може да остварује више исхода, као што за један исход наставник користи више различитих садржаја.

Следе примери остваривања исхода у **основној школи** путем садржаја важећих програма:

ИСХОД

Користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност у одговарајући миленијум, век и деценију. (исход за крај *петог* разреда)

Наведени исход се остварује током целе школске године (не само у 5. разреду, већ и у свим осталим разредима). У раду на остваривању овог исхода могу да се користи сви програмом дефинисани садржаји, а не само они који се налазе у оквиру у наставне теме УВОД.

Садржаји теме УВОД служе за увођење ученика у учење о хронологији и рачунању времена, а остали садржаји за увежбавање и остваривање дефинисаног исхода.

Да би ученик могао да уради оно што се од њега очекује, у овом исходу потребно је да стекне знања и вештине преко садржаја *Време (хронологија - рачунање времена)* и *Подела прошлости, хронолошки и географски оквири старог века*. У оквиру ових садржаја ученик ће

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

Support Human Capital Development &
Research – General Education
& Human Capital Development

РАЗВИОНИЦА

Подршка развоју људског капитала и
истраживању – Опште образовање и
развој људског капитала

учити о појмовима као што су време, временске одреднице, рачунање времена, подела прошлости, хронолошки оквири старог века.

Стечена знања и вештине ће примењивати у различитим ситуацијама, као нпр. часовима предмета Историја, часовима других наставних предмета и у свакодневним животним ситуацијама.

Наставник различитим вежбама и задацима проверава степен остварености овог исхода, а могућа провера може да буде као у примеру који следи.

Ученик се поставља у ситуацију да:

- **Прочита** ленту времена и на основу датих података **наведе** у ком миленијуму се појавило писмо/држава/хеленистичко доба/Римска република и др.
- На ленту времена **убележи** миленијум појаве писма/старог Египта/ Велике сеобе народе/ хронолошке оквири старог века и др.
- **Израчуна** колико миленијума постоји писана комуникација међу људима/ време трајања Пелопонеског рата/ Римског царства/ владавина Октавијана Августа и др.

Смести у миленијум, век и деценију годину оснивања града Рима/ прву годину владавине Александра Великог и др.

ИСХОД

На датом примеру препознаје узрок и последице историјског догађаја (исход за крај петог разреда).

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА:

Стари век (узроци грчке колонизације, Грчко-персијских ратова, Пелопонеског рата, поделе Римског царства и пада Западног римског царства, итд.)

Као и код претходног исхода, и на овом исходу је потребно стално радити, а не само у петом разреду, и то преко различитих садржаја.

ИСХОД

На основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (исход за крај шестог разреда).

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА:

Византија до XII века (привредни, културни и верски утицај на суседне народе – Бугаре, Србе,

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

Support Human Capital Development & Research – General Education & Human Capital Development

РАЗВИОНИЦА

Подршка развоју људског капитала и истраживању – Опште образовање и развој људског капитала

Русе...)

Покрштавање Срба и других Јужних Словена и њихова рана култура (значај мисије Ћирила и Методија и њихових ученика, почеци писмености, карактер ране средњовековне културе код Срба и других Јужних Словена)

Опште одлике средњовековне културе (верски карактер културе, опште одлике уметности и књижевности)

Турци Османлије и њихова освајања на Балкану (немоћ Византије, Србије и Бугарске, битка на Марици, личност краља Марка)

ИСХОД

У својој околини разликује споменике различитих епоха (исход за крај *шестог* разреда).

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА:

Свакодневни живот у средњем век (владар, двор и дворски живот, свакодневни живот на селу и граду, положај жене у средњем веку)

Опште одлике средњовековне културе (верски карактер културе, културне области, школе и универзитети, проналасци, опште одлике уметности и књижевности)

Средњовековна култура Срба (језик и писмо, значај Мирослављевог јеванђеља, књижевност – Свети Сава, Теодосије, монахиња Јефимија...; најзначајније задужбине, хералдика, правни споменици – Светосавски номоканон и Душанов законик и њихов историјски значај)

Иако се овај исход остварује у шестом разреду, када се у настави историје према садашњем програму обрађује период средњег века, то не значи да на њему не треба радити и у осталим разредима преко различитих садржаја, као ни то да је он везан искључиво за културно-историјске споменике само средњег века. Специфичност наведеног исхода је у томе што се остварује и изван учионице, јер подразумева одржавање редовног часа испред историјског, уметничког споменика, или организовање ваннаставних активности које се односе на уочавање и препознавање карактеристика историјских споменика различитих епоха у локалној средини.

ИСХОД

Анализирајући дате примере, уочава утицај научно-технолошког развоја на промене у друштвеним и привредним односима и природном окружењу (исход за крај *седмог* разреда).

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА:

Велика географска открића (научно-технолошка открића као предуслов – унапређивање бродоградње, усавршавање компаса, астролаба, дурбина и часовника; индијанске

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

Support Human Capital Development & Research – General Education & Human Capital Development

РАЗВИОНИЦА

Подршка развоју људског капитала и истраживању – Опште образовање и развој људског капитала

цивилизације и колонизација Новог света)

Градови у новом веку (улога и значај великих европских градова у периоду од краја XV до краја XVIII века; мануфактура као нови начин производње, зачеци грађанске класе, свакодневни живот у граду)

Почеци грађанске класе код Срба (школске реформе Марије Терезије и Јосифа II, настанак нове образоване елите – трговци, официри, свештеници, чиновници, учитељи, правници)

Индустријска револуција (парна машина, текстилна индустрија, рударство, тешка индустрија, железница; друштво – јачање грађанске и појава радничке класе)

ИСХОД

Самостално или у групи, прикупи информације о конкретном историјском догађају, појави или личности и прикаже резултате истраживања (исход за крај седмог разреда).

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА:

Наведени исход може да се реализује кроз мале пројекте које заједно осмишљавају ученици и наставник. Пројекти могу да послуже као увод у стицање нових знања или као пут за превазилажење мањкавости наставног програма.

На пример: ради бољег разумевања *Великих географских открића*, ученици могу да раде на пројекту који носи назив – *Предколумбовске цивилизације на америчком континенту* или *Откривање афричког континента средином XV века* или *Марко Поло и његова путовања*. Ово може да се спроведе кроз групни рад ученика, а свака група је у прилици да путем различитих презентација и уз ослањање на знања стечена у другим наставним предметима представе резултате свог рада.

ИСХОД

Повезује појаве из савременог света са научним и технолошким открићима и достигнућима у прошлости (исход за крај осмог разреда).

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА:

Промене у привреди, друштву и култури у другој половини XIX и почетком XX века (Друга индустријска револуција, промене у светској економији, наука)

Пример: *проналазак пеницилина, коришћење нафте и дизел мотора, авиона, конструкција радио-апарата, телефона, настанак филма, проналазак електричне енергије* и др.

ИСХОД

Препозна пропаганду и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији и стереотипима (исход за крај осмог разреда).

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА:

Велике силе и балканске земље

Балкански ратови

Економске, културне и друштвене прилике (велике економске кризе и њихове последице; свет у покрету – култура, наука и образовање, уметнички покрети, масовна забава...)

Други светски рат – тотални рат

Југославија у Другом светском рату

Свет после Другог светског рата

Југославија после Другог светског рата

Примери остваривања исхода у **гимназији** путем садржаја важећих програма:

ИСХОД	САДРЖАЈ ПРОГРАМА
<p>На некој карти Европе и Медитерана убележи најзначајније локалитете (исход за крај <i>првог</i> разреда гимназије друштвено-језичког, природно-математичког и општег смера).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Праисторијска налазишта и културе на централном Балкану</i> - <i>Египат</i> - <i>Државе Месопотамије, Мале Азије и Блиског истока</i> - <i>Најстарија историја Грчке</i> (минојски Крит, микенска Грчка, Тројански рат) - <i>Грчка колонизација</i> - <i>Спарта</i> - <i>Атина</i> - <i>Александрова освајања и хеленистичке монархије</i> - <i>Оснивање Рима</i> - <i>Римска освајања у Италији и Средоземљу</i> - <i>Римске провинције на Балканском полуострву</i> - <i>Подела Римског царства</i>
<p>Користи одговарајуће појмове историјске науке у излагању историјске нарације (исход за крај <i>првог</i> разреда гимназије друштвено-језичког, природно-</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Увод у историју</i> (историја, историјски извори, историјска раздобља – периодизација) - <i>Праисторијска заједница</i>

<p>-математичког и општег смера).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Стари век</i> (Стари исток, Стара Грчка, Хеленистичке монархије, хеленистичка култура, Стари Рим) - <i>Позна антика и рани средњи век</i>
<p>Развија интеркултурални дијалог, разумевајући утицај религије на обликовање људског друштва у прошлости и данас (исход за крај <i>другог</i> разреда гимназије друштвено-језичког, природно-математичког и општег смера).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Хришћанска црква до раскола 1054. године</i> (рано монаштво, мисионарска делатност, улога цркве током IX и X века, велики раскол 1054. године и његове последице) - <i>Франачка држава</i> (уједињење Европе под Карлом Великим, Меровинзи и Каролинзи, ширење Арабљана и њихов допринос европској цивилизацији) - <i>Култура раног средњег века</i> (разлике између култура Византије и западне Европе, писменост на Западу – улога ирског монаштва; културна обнова у време Карла Великог; манастирска култура, романичка уметност, однос према Богу у раном средњем веку) - <i>Култура средњовековног света у позном средњем веку</i>
<p>Анализира историјске појаве на основу доступних докумената и резултате презентује користећи ИКТ (исход за крај <i>трећег</i> разреда гимназије друштвено-језичког смера).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Хуманизам и ренесанса</i> - <i>Реформација и католичка реакција</i> - <i>Апсолутистичке монархије од XVI до XVIII века</i> - <i>Пећка патријаршија</i> - <i>Војна Крајина</i> <p>и други садржаји.</p>
<p>Анализира историјску димензију и процењује значај уметничке баштине за изградњу индивидуалног и националног идентитета (исход за крај <i>трећег</i> разреда гимназије општег типа).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Пећка патријаршија</i> - <i>Карловачка митрополија</i>

Support Human Capital Development & Research – General Education & Human Capital Development

РАЗВИОНИЦА

Подршка развоју људског капитала и истраживању – Опште образовање и развој људског капитала

<p>Историјским аргументима образлаже своје ставове о конкретним догађајима, појавама и личностима, уважавајући и другачија мишљења (исход за крај трећег разреда гимназије природно-математичког смера).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Епоха напетости</i> - <i>Лига народа</i> - <i>Краљ Александар Карађорђевић</i> - <i>Јосип Броз Тито</i>
<p>Анализира историјске појаве на основу доступног аудио-визуелног изворног материјала и резултате презентује користећи ИКТ (исход за крај четвртог разреда друштвено-језички смер).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Велики рат</i> - <i>Српска војска на Крфу</i> - <i>Убиство у Марсељу</i> - <i>Страдње цара Николаја II Романова и његове породице</i> - <i>Грађански рат у Шпанији</i> - <i>Рушење Берлинског зида и нестанак Варшавског блока</i>

Примери остваривања исхода у **четворогодишњим средњим стручним школама** путем садржаја важећих програма:

ИСХОД

Критички процењује различите информације и тумачења истог историјског догађаја (исход за крај првог разреда).

САДРЖАЈ ПРОГРАМА:

Косовска битка

Велика географска открића

Сеоба Срба

Ученик би требало да процењује важност и кредибилитет информација које је пронашао у историјским изворима, књижевности, ликовној уметности, а које се односе на наведене догађаје, као и различита тумачења до којих је дошао истраживањем и прикупљањем података.

ИСХОД

Процењује утицај најзначајнијих правних споменика на обликовање државе и друштва у прошлости и садашњости (исход за крај првог разреда).

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

Support Human Capital Development &
Research – General Education
& Human Capital Development

РАЗВИОНИЦА

Подршка развоју људског капитала и
истраживању – Опште образовање и
развој људског капитала

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА:

Култура и наука старог века и њихово наслеђе у савременом добу

Средњовековна култура

Српска средњовековна култура: значајни културно-историјски споменици

Грађанске револуције и појава нације

Сретењски устав, укидање феудализма

Уставобранитељи и њихова владавина

Наведени садржаји учествују у остваривању овог исхода тако што ученици стичу знања о најзначајнијим правним споменицима и оспособљавају се да процењују утицај правних споменика на обликовање друштва и државе у прошлости и садашњости и обратно. На пример *Атински устав, Закон дванаест таблица, Душанов законик, Сретењски устав, Хатишериф из 1838.* и др.

ИСХОД:

Уочи значај историјског и културног наслеђа у формирању савременог света (исход за крај првог разреда).

САДРЖАЈ ПРОГРАМА:

Друштво и државе Старог истока

Друштво и државе старих Грка и Римљана

Религија и културно наслеђе старог века

Средњи век (Особености развоја друштва и држава у западној Европи; Особености развоја друштва и државе у Византији; Особености развитка исламског друштва и државе; Средњовековна култура; Срби и њихово окружење усредњем веку; Српска средњовековна култура)

Нови век (Развој привреде, друштва и државе од краја XV до краја XVIII века; Културне и верске прилике у Европи; Европа и свет од краја XVIII до средине XIX века; Грађанске револуције и појава нације; Срби и њихово окружење од XVI до средине XIX века)

Путем ових садржаја ученик се оспособљава да уочава значај *појаве писма и државе, религије – хришћанства и ислама, грађанских права, научно-технолошких открића* и др. за формирање савременог света.

ИСХОД:

Самостално изводи закључке о историјским променама, поредећи политичку и етничку карту Европе и света у прошлости са савременим приликама (исход за крај другог разреда).

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

Support Human Capital Development & Research – General Education & Human Capital Development

РАЗВИОНИЦА

Подршка развоју људског капитала и истраживању – Опште образовање и развој људског капитала

САДРЖАЈ ПРОГРАМА:

Свет у другој половини XIX и почетком XX века
Балкански ратови
Свет између два светска рата
Свет и Југославија после Другог светског рата

Поред осталих, и ови садржаји доприносе оспособљавању ученика да пореди политичку и етничку карту Европе и света, и на основу тога самостално закључује о историјским променама, посебно обрађајући пажњу на последице које су видљиве и у савременом, њима блиском окружењу: у време *колонијализма, пре и после Балканских ратова и Првог светског рата, у Југославији* и др.

Наведени примери представљају илустрацију начина на који постојећи садржаји наставног програма могу да се примене у остваривању предметних исхода. Важно је још једном нагласити да овладавање садржајима наставних програма не треба разумети као сврху наставе и учења историје. Кроз предметне садржаје осигурава се изградња основних знања о одређеним догађајима, личностима, појавама и процесима, која ученик примењује, користи и на која се ослања у тумачењу, разумевању и сналажењу у свету у коме живи и учи.

Наравно, у оваквом приступу школском учењу донекле се мењају и улога и задаци наставника. Улога наставника не може да се сведе на предавање предметних садржаја, посебно не на фронтални облик рада и фаворизовање монолошке методе. Наставник је креативни професионалац који планира и организује наставу у чијем је средишту **ученик**, његово искуство, предзнања, интересовања, достигнути и могући ниво личног, социјалног, емоционалног и сазнајног развоја. С друге стране, процес **учења** добија нову димензију која, поред стицања знања, укључује и успостављање различитих вештина и развој различитих компетенција, а то се постиже, између осталог и: *употребом и анализом различитих извора информација* (писаних, визуелних, електронских и сл), *дискусијама* на нивоу мале групе или одељења о порукама које шаље историјски извор, уметничко књижевно дело, *упоређивањем* различитих извора о истом историјском догађају, савремених и историјских карти и сл. Учење се одвија кроз сталну интеракције ученика и наставника, ученика и наставних материјала, ученика и ученика, и то у средини која на ученика делује подстицајно и мотивишуће.

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

3.5. Однос између предметних стандарда, предметних компетенција и наставног програма

Дефинисани стандарди, исходи и компетенције треба да буду основ за дефинисање оквира и структуре програмских садржаја историје. Од увођења стандарда постигнућа у наш образовни систем програмски садржаји су престали да буду главни циљ наставе.

Наставни програм није сам себи сврха, већ је средство којим наставник остварује исходе као очекиване резултате учења, развија ученичке компетенције кроз активну примену наученог и подстиче достизање стандарде.

Стандарди су мера остварености исхода и развијености компетенција чиме се ученици најоптималније припремају за живот и даље учење.

У својој свакодневној наставној пракси наставници се ослањају на исходе који показују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљавани током учења предмета у једној школској години. Преко стандарда постигнућа прате темпо достизања онога што би требало да ученици умеју и могу кад заврше образовни циклус који похађају, прате напредак ученика, примењују индивидуализацију и диференцијацију наставног процеса и процеса учења, на основу показатеља које добијају праћењем напредовања и постављају учење и наставу тако да ученици развијају компетенције.

Уместо усредсређености на реализацију садржаја програма, наставник има обавезу да брине о остваривању стандарда постигнућа и развоју компетенција ученика.

Примери који следе показује како су повезани ревидарни стандарди постигнућа за основну школу са предметним исходима и садржајима програма.

ПРИМЕРИ

ИС.1.1.6. Препознаје узроке и последице најзначајнијих појава из прошлости.

ИС.2.1.6. Зна узроке и последице најзначајнијих историјских догађаја из националне и опште историје.

Ово су два исказа која се односе на узрок и последице појава из прошлости и која су дата на два нивоа – основни који подразумева да га сви ученици достигну, или најмање 80% ученика и средњи који подразумева да га достигне најмање 50% ученика.

На путу да достигне наведени стандард и да ученика оспособи да на крају основног образовања и васпитања препознаје/ зна узроке и последице најзначајнијих појава из прошлости наставник ради на остваривању исхода и то у петом разреду на исходу који гласи:

- *на датом примеру препознаје узрок и последице историјског догађаја,*
а у седмом разреду на исходу који гласи:
- *самостално дефинише узроке и последице датих историјских догађаја..*

У остваривању наведених исхода и достизању стандарда наставник користи различите *садржаје*

из Наставног програма Историја као нпр:

- Грчко-персијски и Пелопенски ратови (узроци ратова, битке на Маратону и у Термопилима, поход на Сицилију, карактер и последице ратова);
- Велика сеоба народа и Франачка држава (германске државе на територији Западног римског царства, христијанизација Германа, Карло Велики, улога Викинга);
- Велика географска открића (научно-технолошка открића као предуслов – унапређивања бродоградње, усавршавање компаса, астролаба, дурбина и часовника; путовања Бартоломеа Дијаза, Васка да Гаме, Кристифора Колумба, ФФернанда Магелана; индијанске цивилизације и колонизација Новог света);
- Промене у привреди, друштву и култури у другој половини XIX и почетком XX века (Друга индустријска револуција, промене у светској економији; политичке идеје – имепријализам, национализам, расизам, демократија, социјализам, клерикализам; духовни хоризонти епохе – култура, наука, образовање).

Рад на остваривању ових исхода не подразумева само рад у петом и седмом разреду већ током целог другог циклуса, што доприноси достизању наведеног стандарда. Такође, остваривањем исхода и достизањем стандарда развија се компетенција, односно ученик се оспособљава да разликује узроке и последице важних историјских догађаја и појава, као што су нпр. – Грчко-персијски ратови, Велика сеоба народа, Велика географска открића, Друга индустријска револуција.

ИС.1.2.5. Препознаје пристрасност, пропаганду и стереотипе у појединим тумачењима историјских личности, појава и догађаја.

ИС.3.2.4. Аргументовано износи мишљење о одређеном тумачењу историјских појава или процеса и зна да одреди врсту пристрасности на примерима из прошлости (манипулација, пропаганда, стереотип...).

Наведени искази стандарда су дефинисани на основном и напредном нивоу. Рад на њиховом достизању подразумева остваривање исхода који је дефинисан за крај осмог разреда и који гласи:

- *препозна пропаганду и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији и стереотипима.*

У остваривању исхода и достизању стандарда наставник користи различите *садржаје* из Наставног програма Историја међу којима је и:

- Револуције у Русији и Европи (друштвене, политичке и економске прилике у Русији уочи и у току Првог светског рата, Фебруарска револуција, Октобарска револуција и грађански рат; утицај Октобарске револуције на прилике у Европи, револуционарно врење, анархија и распад великих царстава; личности – цар Николај II Романов, Владимир Иљич Лењин, Роза Луксембург, Максим Горки, Џон Рид...).

Наведени садржај, поред осталог, оспособљава ученика за препознавање пропаганда о револуцији, царској породици и др. као и да стечена знања и вештине може да примени/употреби на другим и другачијим примерима, у другим контекстима.

ИС.1.1.9. Именује најзначајније историјске личности и повезује их са догађајима.

ИС.3.1.3. Наводи и објашњава на који начин су повезане појаве, догађаји, процеси и личности из националне, регионалне и опште историје.

ИС.3.1.4. Наводи и на карактеристичним примерима објашњава повезаност појава, догађаја и личности из прошлости и садашњости.

На достизању овог стандарда наставник ради током целог другог циклуса остваривањем исхода и коришћењем садржаја Наставног програма Историја. Такође, рад на овом *стандарду* доприноси развијању *компетенције ученика*, посебно оспособљавању да историјску личност повеже са догађајем.

Могући *садржаји* из Наставног програма Историја:

- Србија у XII и почетком XIII века (Рашка између Визентије и Угарске, борба за осамостаљивање државе – Стефан Немања, Стефан Првовенчани, аутокефалност српске цркве – свети Сава);
- Моравска Србија и њена улога у борби против Османлија (кнез Лазар, бој на Косову, косовска легенда – историјски и легендарни ликови Вука Бранковића и Милоша Обилића);
- Наполеоново доба (личност, војна и политичка каријера Наполеона Бонапарте, *Наполеонов кодекс*, Бечки конгрес);
- Српска револуција 1804-1835 (обележја – национална, социјална и културна; фазе – ратни период 1804-1815. и мирнодопски период 1815-1835; повод и узроци; вође: вожд Карађорђе Петровић и кнез Милош Обреновић; културни и просветни реформатори Доситеј Обрадовић и Вук Стефановић Караџић);
- Свет између демократије и тоталитаризма (либералне демократије – Француска, Велика Британија, САД; фашизам, националсоцијализам, милитаризам – Италија,

Support Human Capital Development &
Research – General Education
& Human Capital Development

Р А З В И О Н И Ц А

Подршка развоју људског капитала и
истраживању – Опште образовање и
развој људског капитала

Немачка, Јапан; комунизам – Совјетски Савез; личности – Френклин Рузвелт, Томаш Масарик, Бенито Мусолини, Адолф Хитлер, Јосиф Висарионович Стаљин...).

Наведени примери показују да су исходи, стандарди и компетенције не само међусобно повезани, већ да су узајамно условљени и умрежени. Постепено достизање стандарда постигнућа осигурава се остваривањем предметних исхода и развијањем општих и предметних компетенција ученика. Ови примери су илустрација на који начин би постојећи садржаји Наставног програма могли да се примене у достизању стандарда наставног предмета Историја. Наставни програм сам по себи не представља никакву препреку остваривању наставе на којој се учи, јер ни овакав какав је, не подразумева да је главни посао наставника да га препричава ученицима.

Садржаје, начине рада (облике, методе, технике), своје активности и активности ученика, облике и начине вредновања и самовредновања резултата учења, наставник бира и планира имајући на уму исходе, компетенције и стандарде, који су његово главно професионално полазиште.

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

4. О настави усмереној на развој компетенција, остваривање исхода и достизање стандарда

Настава усмерена на развој компетенција, остваривање исхода и достизање стандарда у средиште поставља ученика и његов свестрани развој. Код ученика се, према овом концепту, подстиче радозналост, осамостаљивање у тумачењу стварности из различитих углова и на различите начине, при чему се као један од главних резултата учења препознаје повезивање онога што је у школи научено са стварним светом и његова примена у свакодневном животу.

Тако схваћена и постављена настава оријентисана је на:

- ученика, а не на наставника;
- активно учење кроз истраживање, преиспитивање и повезивање, а не механичко усвајање градива као низа информација и података;
- развој компетенција, стандарда постигнућа и исхода, а не на репродуковање предметних садржаја;
- интеракцију и разноврсне активности ученика и наставника, а не пасивно присуствовање предавањима.

Настава усмерена на развој компетенција, остваривање исхода и достизање стандарда пред наставнике поставља питања:

- *шта предајем?* (која знања, вештине и ставови су потребни ученику, тј. преко којих садржаја програма ћу остваривати исходе и развијати компетенције),
- *због чега предајем?* (да ученици остваре предметне исходе и достигну предвиђене стандарде и развију неопходне компетенције),
- *на који начин предајем и како процењујем ученике?* (које наставне методе, дидактичке концепте и технике евалуације користим),
- *где се успоставља граница ученичких постигнућа тј. шта све ученици треба да науче?* (стандардима формулисаним кроз области на три нивоа се мери степен развијености предметне компетенције и остварености предметних исхода).

Настава усмерена на развој компетенција, остваривање исхода и достизање стандарда је настава која ученика поставља у позицију:

- *активног учесника* процеса наставе и учења, а не пасивног слушаоца наставничког предавања;
- *учења* путем посматрања, анализирања, критичког просуђивања, аргументованог дебатована и дискутовања, изношења личних ставова и др.

Дакле, приступ настави усмереној на развој компетенција, остваривање исхода и достизање стандарда је квалитетан искорак ка изградњи функционалних знања и вештина ученика, посебно у ситуацији прогресивног раста научних сазнања. У информатичкој ери сталног нарастања и умножавања информација и различитих садржаја постало је неизводљиво посветити довољно пажње сваком од њих. Због тога је битно ученике оспособити за квалитетну селекцију, процену и систематизацију информација, података, чињеница и становишта, као и критички однос према изворима знања, подстицати креативност и критичност, као и изградњу система вредности својственог савременом демократском друштву. То је начин да се изгради квалитетан, ефикасан и функционалан наставни процес који је, усмерен на развој вештина и компетенција, кадар да обједини и оствари личне, индивидуалне и шире друштвене образовне интересе и опреми ученике знањима и вештинама неопходним за лични развој, усавршавање и ефикасно сналажење у свету великих захтева и сталних изазова.

4.1. О сазнајним специфичностима предмета и настави предмета

Учење историје, разумевање њеног значаја за појединца и друштво, огледа се у стицању и развијању знања о појавама, процесима, догађајима и личностима из прошлости и садашњости, али и, као што је наведено, у изградњи хуманистички профилисаних ставова и вредности.

Сазнајне специфичности предмета Историја огледају се у¹⁶:

- развијању знања која ученика припремају за улогу одговорног и активног грађанина заједнице и света који треба да допринесе разумевању и конструктивним односима међу појединцима, заједницама, народима и државама;
- унапређењу основних вредности као што су поштовање, разумевање и толеранција, људска права, демократија;
- развоју интелектуалних способности ученика неопходних за критичку анализу и тумачење информација путем дијалога и отворене расправе засноване на поузданим информацијама, чињеницама и мултиперспективном приступу;
- јачању индивидуалног и колективног идентитета кроз познавање заједничког историјског наслеђа – локалног, регионалног, националног, европског, глобалног;
- препознавању и указивању на злочине против човечности;
- спречавању конфликта и насиља у друштву.

¹⁶Припремљено на основу Препоруке Савета Европе (2001: 15).

Савремена настава историје не подразумева само учење о прошлости, већ обухвата и оне аспекте који доприносе развоју стабилног друштва заснованог на хуманистичким и демократским вредностима. Због тога савремена настава историје не сме да садржи идеолошке манипулације, пропаганду и стереотипе, као ни једнострану тумачења заснована на само једном извору информација. То значи да је за стварање ваљане, објективне и поуздане слике о прошлости неопходно њено посматрање из различитих перспектива, што значи ослањање приступа настави и наставног процеса на принципе научности и мултиперспективности.

Учење и настава историје треба да оспособе ученика да:

- разликује историјску чињеницу од интерпретације;
- уочава постојање различитих информација и различита тумачења исте историјске појаве, догађаја или личности;
- уочи различите погледе на исту историјску појаву/догађај/личност као одраз разноврсних искустава, схватања и веровања;
- уочи пристрасност, стереотипе и предрасуде у текстуалном и визуелном приказу одређене појаве, догађаја, личности;
- користи и анализира и примарне и секундарне историјске изворе;
- разуме да је сваки историјски исказ подложен преиспитивању у светлу нових извора/сведочанстава или новог, другачијег тумачења постојећих извора, сведочанстава;
- критички преиспитује злоупотребу историје – порицање историјских чињеница, фалсификате, прећуткивања, прилагођавања идеолошким циљевима и др;
- разуме и примењује кључне појмове историјске науке.

Учење и настава историје треба да се усмеравају ка развоју предметне (опште и специфичних) и општих међупредметних компетенција путем остваривања предметних исхода и достизања стандарда постигнућа. У развоју компетенција, остваривању исхода и достизању стандарда наставник користи садржаје дефинисане у наставном програму и разноврсне начине рада, активности које доприносе сталној интеракцији и сарадњи међу ученицима, као и између ученика и наставника. У процесу учења историје ученици:

- *користе изворе* (писане, аудио-визуелне, усмено сведочење, тј. најразноврсније материјале који доприносе остваривању исхода, достизању стандарда и развијању компетенција);

- *самостално или у групи истражују* изабрани или задат проблем, догађај, процес или личност, уз подстицање иницијативности, дијалога, толеранције и отворености за различита и другачија становишта;
- *успостављају везе са знањима стеченим у оквиру учења историје, као и са знањима стеченим у другим наставним предметима* – интердисциплинарни и мултидисциплинарни приступ;
- *успостављају везе са вршњацима* кроз различите пројекте на нивоу школе, локалне заједнице и региона, па и на нивоу државе или чак и на интернационалном нивоу (нпр. путем прекограничних пројката);
- *решавају различите практичне и концептуалне проблеме и проблемске ситуације*;
- *усмеравају се ка неговању културе сећања* на мрачне догађаје из историје људског друштва, како би се спречила њихова поновна појава.

4.2. Планирање и организација наставе усмерене на остваривање предметних исхода и вредновање процеса и резултата учења са примерима за сваки разред

За успешно учење историје у школи, поред осталог, важно је како је планиран и организован процес учења. Своје професионалне вештине и знања наставник користи како би ученика умешно водио кроз процес учења, стицања и развијања знања, вештина, ставова и способности и развоју компетенција.

Који су кораци у процесу планирања учења и наставе историје?

Први корак који се намеће наставнику је трагање за одговором на питање *шта и како треба да радим са ученицима да би стечена знања и вештине биле применљиве у свакодневном животу?*

Одговор се налази у дефиницији предметне компетенције, стандардима постигнућа за циклус образовања и посебно исходима за предмет Историја. Поред наведених компоненти, важан је и Наставни програм предмета Историја за одређени разред, као основно средство за реализацију наведених компоненти.

Други корак подразумева *дефинисање теме*. Тема се одређује у складу са школским програмом и плановима рада наставника (глобални и месечни планови рада). Овде је важно нагласити да је у настави историје заступљен и преовлађујући *хронолошки приступ*. Он има своје оправдање у приступу настави историје у основној школи јер омогућава

Support Human Capital Development &
Research – General Education
& Human Capital Development

Р А З В И О Н И Ц А

Подршка развоју људског капитала и
истраживању – Опште образовање и
развој људског капитала

ученицима да у хронолошком низу прате појаве и процесе у историји. Такође, веома важно полазиште наставника у дефинисању теме представљају *исходи предмета за одређени разред*, они усмеравају наставника у процесу дефинисања теме.

Дакле полазиште за дефинисање теме су исходи/ исход предмета Историја за одређени разред. Важно је нагласити да тематски организована настава омогућава примену интердисциплинарног приступа и развој међупредметних компетенција.

Трећи корак је *дефинисање циља теме* којим показујемо које су намере, шта желимо да развијамо код ученика путем ове теме. Основ за дефинисање циља теме су исходи предмета за разред за које се наставник определио да остварује преко ове теме. Опредељење наставника за одређене исходе не представља његов лични избор у смислу „ово желим да радим, а ово не” или „ово ми се допада, а ово не”, већ потреба да се код ученика развијају знања, вештине и ставови и да се оспособљавају за њихову примену у свакодневној школској пракси, свакодневном животу. Различите врсте провере постигнућа ученика су наставнику путоказ за избор исхода, тј. на чему треба више да ради.

Четврти корак је *дефинисање исхода теме*, односно шта ће ученик бити у стању да примени и уради по завршетку рада на овој теми. Исходи теме треба да проистичу из дефинисаног циља теме и да показују шта ће све ученик бити у стању да уради како би достигао одређени предметни исход/ исходе и стандарде компетенција.

Пети корак подразумева *дефинисање активности* – којим ће се активностима, како ученика, тако и наставника остваривати исходи теме и исходи предмета.

Шести корак – *избор, селекција садржаја програма* помоћу којих се ради на остваривању исхода. При избору садржаја треба водити рачуна о дефинисаним исходима и активностима. Садржаји и активности заједно доприносе остваривању исхода, како теме, тако и предмета.

Седми корак је одговор на наставничково питање *како ћу знати да су исходи остварени, да су ученици стекли знања и да су оспособљени да их примењују*. Одговор на ово питање подразумева да наставник осмисли, креира начине провере остварености исхода, како теме, тако и за предмет. Ово је посебно важно јер наставников рад усмерава ка исходима на којима треба више радити, као и остваривању стандарда постигнућа предвиђених за крај циклуса.

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

Како наведене кораке преточити у праксу? Ево могућих решења у примерима који следе.

Пример за пети разред

У раду са ученицима, посебно кроз разговор и дискусију, наставник је закључио да је потребно да појача рад на исходу који гласи: По завршетку разреда, ученик ће бити у стању да у излагању историјске нарације користи основне научне појмове. На овај начин наставник је усмерио свој процес планирања ка остваривању наведеног исхода.

Преко које теме ће остваривати овај исход за предмет Историја у петом разреду?

Полазећи од хронолошког приступа у настави предмета Историја и личних планова наставник дефинише тему.

Тема: Хеленистичко доба и његова култура

У Наставном програму поред ове теме, у загради стоји и појам хеленизам и његови хронолошки оквири, *Александар Велики, култура*. Шта ово значи? Да ли су ово довољне смернице за оно што наставник треба да ради и зашто то треба да ради? Одговор на ова питања налази се у исходима за предмет Историја за пети разред и стандардима постигнућа за крај обавезног, основног образовања и васпитања.

Исходи предмета:

На крају петог разреда ученик ће бити у стању да:

- у излагању историјске нарације користи основне научне појмове;
- користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност у одговарајући миленијум, век и деценију;
- прикупи информације из различитих, њему доступних извора (визуелних, материјалних и наративних), везаних за одређену тему.

НАПОМЕНА: Рад наставника је пре свега усмерен на оспособљавање ученика да користе научне појмове у излагању историјске нарације. На остваривању овог исхода наставник ради од првог сусрета ученика са предметом Историја, од сусрета са научним појмовима као што су *хронологија, држава, друштво, полис* и др. Такође, иако је дефинисан за пети разред, ово је исход на коме треба радити до краја другог циклуса, јер се тиме доприноси остваривању стандарда који гласи: *Користи основне историјске и појмове историјске науке.*

Поред овог исхода разноврсним активностима наставник ће радити и на остваривању друга два исхода, као и на достизању стандарда постигнућа.

Стандарди постигнућа:

ИС.1.1.3. Зна да смести годину у одговарајући век и миленијум, а појаву, догађај и личност у одговарајући историјски период.

ИС.1.1.4. Користи основне историјске и појмове историјске науке.

ИС.1.1.10. Показује, на историјској карти, простор одигравања најзначајнијих догађаја из националне и светске прошлости.

ИС.1.2.4. Препознаје на основу карактеристичних историјских извора (текстуалних, сликовних, материјалних) о којој историјској појави, догађају и личности је реч.

Наведени исходи за крај разреда, изабрани од наставника на основу потреба ученика, основ су за дефинисање циља теме.

Циљ теме:

Упознавање са појмом *хеленизам* и основним одликама хеленистичког доба и његове културе, ради оспособљавања ученика за коришћење појма *хеленизам/ хеленистичко доба/ хеленистичка култура/Александар Велики* у излагању историјске наратије и прикупљања информација везаних за тему.

НАПОМЕНА: Важно је ученике упознати са наведеним појмовима путем стицања знања о њима, јер се тиме ствара основа, омогућава ученику да наведене појмове користе у излагању историјске наратије. Ово је посебно важно јер су појмови попут *хеленизма* и *хеленистичке културе* нови појмови за ученика, појмови са којима се није раније сусретао.

Исходи теме:

На крају теме ученик ће бити у стању да:

- опише појам *хеленизам/хеленистичко доба/хеленистичка култура*;
- користи појам *хеленизам* и *хеленистичка култура* у разговору и дискусији на часу/ у школи;
- разликује хеленистичку од хеленске културе;
- повеже хеленизам са македонским краљем Александром Великим;
- прикупља из различитих извора, текстуалних и визуелних информације о хеленизму и његовој култури, посебно оне које се односе на град Александрију;

- покаже на ленти времена место хеленизма и израчуна његово време трајања (наведе колико је вековао трајао);
- покаже на карти простор античке Македоније и хеленистичких држава.

Којим методама активностима ћу остваривати исходе теме, а тиме и предметне исходе, што ће допринети достизању стандарда постигнућа?

Методe/технике:

- партиципативне и кооперативне;
- демонстрациона;
- рад на тексту и визуелном материјалу;
- разговор/дискусија.

Материјали:

- уџбеник;
- историјски атлас;
- текстови о Александру Великом, Александријској библиотеци, музама и музеју, Еуклиду;
- сликовни (визуелни) прикази – *светионик Фарос, Ника са Самотраке, бисте Александра Великог.*

Активности:

Активности наставника:

- припрема се за реализацију часа (селекује предметне исходе, повезује их са стандардима постигнућа, предметном компетенцијом, општим, међупредметним компетенцијама, дефинише тему, циљ и исходе, планира активности);
- истражује по референтној литератури, тражећи текстуалне и визуелне представе хеленизма;
- припрема текстове и друге материјале за рад на теми;
- дефинише кључне појмове у теми на основу публикације о Кључним појмовима за крај обавезног основног образовања – ИСТОРИЈА;
- осмишљава задатке за проверу остварености исхода теме.

Активности ученика:

- читају текстове (могу бити из уџбеника или оне које је наставник припремио) и у њима траже одговоре на постављена питања;
- дискутују у малим групама или паровима о одговорима до којих су дошли;

- учествују у разговору на тему на нивоу одељења;
- слушају одговоре других ученика и реагују уколико за то постоји потреба;
- разврставају сликовни материјал на хеленску и хеленистичку културу;
- усмено и писано описују појам *хеленизам* и *хеленистичка култура*;
- идентификују тековине хеленистичке културе у савременом свету;
- цртају ленту времена и на њој обележавају време трајања хеленизма;
- рачунају колико векова је трајао хеленизам.

Садржаји теме су кључни појмови и то:

- Александар Велики;
- Хеленизам/хеленистичко доба;
- Хеленистичка култура;
- Александрија (Александријска библиотека, музеј).

Начин вредновања процеса и резултата учења:

1. начин:

У циљу провере остварености исхода теме наставник свим ученицима на крају теме дели текст који у себи садржи очигледне материјалне грешке. Задатак ученика је да у тексту пронађу и образложе грешке, односно због чега ти појмови не припадају тексту.

2. начин:

У разговору на нивоу одељења на одговарајући начин користе појам *хеленизам* и *хеленистичка култура*.

3. начин:

Писменом провером у виду кратког теста.

4. начин:

Разврставњем сликовног материјала на оно што припада хеленској и оно што припада хеленистичкој култури.

НАПОМЕНА:

Током рада на овој теми наставник развија код ученика и опште, међупредметне компетенције, посебне оне које се односе на:

- *целоживотно учење,*
- *комуникацију,*
- *сарадњу.*

Пример за седми разред

Тема: *Револуције и њихов допринос обликовању модерног света*

У Наставном програму за седми разред не постоји овакав назив теме, али то не спречава наставника да је дефинише позивајући се на исходе предмета Историја у седмом разреду. Оно што је важно напоменути, тема треба да буде видљива у личним плановима наставника и школском програму.

Исходи предмета:

На крају седмог разреда ученик ће бити у стању да:

- у савременим институцијама и друштвеним појавама препознаје њихову историјску подлогу (грађанска права, парламентаризам, уставност).

Стандарди постигнућа:

ИС.2.1.2.Објашњава основне историјске и појмове историјске науке.

ИС.3.1.2. Зна да објасни специфичности основних историјских и појмова историјске науке, најзначајнијих појава, догађаја, процеса и личности из националне, регионалне и опште историје.

ИС.1.2.4.Препознаје на основу карактеристичних историјских извора (текстуалних, сликовних, материјалних) о којој историјској појави, догађају и личности је реч.

ИС.2.2.2.Уме да закључи о којем догађају, појави и личности је реч на основу садржаја карактеристичних писаних, сликовних историјских извора, табеларних и графичких приказа.

ИС.1.1.8.Уочава да постоји повезаност појава, догађаја и процеса из прошлости са појавама из садашњости.

ИС.3.1.4. Наводи и на карактеристичним примерима објашњава повезаност појава, догађаја и личности из прошлости и садашњости.

Циљ теме:

СТИЦАЊЕ основних знања о револуцијама, посебно социјалним и њиховом доприносу на обликовање модерног света, ради оспособљавања ученика да у савременим институцијама и друштвеним појавама препознају историјску подлогу.

НАПОМЕНА: Рад на овој теми почиње стицањем знања о појму *револуција*, врстама (индустријска, социјална, политичка) и променама до којих доводе у друштву и држави. Посебно је важно ученицима показати повезаност индустријских револуција са променама

у друштву или везу друштвених револуција са политичким.

Исходи теме:

На крају теме ученик ће бити у стању да:

- објасни значење појма револуција и наведе врсте револуција;
- објасни значење појма социјална револуција и промене до којих доводи ова врста револуције;
- повезује прошлост и садашњост користећи појмове као што су *грађанска права, парламентаризам, уставност*;
- уочи утицај социјалних револуција на обликовање савременог света;
- наведе документа која су у прошлости регулисала права грађана;
- пронађу историјске ослонце у савременим документима (устав, декларације) који се односе на грађанска права;
- примени појам револуција у различитим контекстима (историјски, савремени);
- закључује на основу анализе визуелних извора.

Којим методама и активностима ћу остваривати исходе теме, а тиме и предметне исходе, што ће допринети достизању стандарда постигнућа?

Методe/технике:

- партиципативне и кооперативне;
- демонстрациона;
- рад на тексту и визуелном материјалу;
- разговор/дискусија.

Материјали:

- уџбеник;
- изводи из Декларације о правима човека и грађанина;
- изводи из Устава САД, Устава Републике Србије;
- изводи из Универзалне декларације о људским правима.

Активности ученика:

- читају текстове из декларација, повеља и устава и анализирају их;
- анализирају визуелне изворе;
- закључују на основу извршене анализе;
- траже везу у текстовима из прошлости са текстовима у садашњим документима;
- учествују у разговору на тему на нивоу одељења;

- слушају одговоре других ученика и реагују уколико за то постоји потреба;
- траже додатне информације у доступној литератури или на интернету;
- критички процењују информације;
- излиставају доприносе социјалних револуција на формирање савременог друштва.

Садржаји теме су кључни појмови и то:

- Револуције, социјална револуција;
- Грађанска права;
- Повеља о правима човека и грађанина;
- Устав.

Начин вредновања процеса и резултата учења:

- Путем дискусије: на тему „Грађанска права Трачанина Спартака”;
ИЛИ
- Образлагање услова и времена када је донета Повеље о правима човека и грађанина;
ИЛИ
- Поређењем текста Повеље и Устава Републике Србије (првих неколико чланова који се односе на људска права) и учачања утицаја Повеље на текст Устава.

НАПОМЕНА:

Током рада на овој теми наставник развија код ученика и опште, међупредметне компетенције, посебне оне које се односе на:

- *целоживотно учење,*
- *комуникацију,*
- *дигиталне компетенције,*
- *сарадњу,*
- *одговорно учешће у демократском друштву.*

Пример за осми разред

Тема: Војник у Великом рату

НАПОМЕНА: Ово је пример за назив теме коју ученик предлаже на основу свог интересовања. Тема учениковог истраживања је резултат онога што се у том тренутку учи у оквиру наставе историје, тј. тема истраживања је повезана са историјом Великог рата.

Исходи предмета:

На крају осмог разреда ученик ће бити у стању да:

- самостално планира истраживање одређеног историјског догађаја или појаве и резултате представи уз помоћ ИКТ-а.

Стандарди постигнућа:

ИС.2.1.1. Повезује појаве, процесе, догађаје и личности са хронолошким одредницама и историјским периодом.

ИС.3.1.1. Уме прецизно да одреди којој деценији, веку, миленијуму и историјском периоду припада одређена личност, појава, догађај и процес.

ИС.2.1.2.Објашњава основне историјске и појмове историјске науке.

ИС.3.1.2. Зна да објасни специфичности основних историјских и појмова историјске науке, најзначајнијих појава, догађаја, процеса и личности из националне, регионалне и опште историје.

ИС.2.1.3.Познаје најкарактеристичније процесе из националне, регионалне и опште историје.

ИС.2.1.4.Повезује процесе, догађаје и појаве у националним, регионалним и светским оквирима.

ИС.2.2.1.Сакупља информацијеза истраживачки задатак (реконструисање личне, породичне и локалне прошлости),користећи различите изворе.

ИС.1.2.5.Препознаје пристрасност, пропаганду и стереотипе у појединим тумачењима историјских личности, појава и догађаја.

ИС.2.2.5. Препознаје, на основу поређења више историјских извора, различита гледишта на исту историјску појаву, догађај, личност.

ИС.3.2.5.Представља садржај извора информација и резултате спроведеног истраживачког задатка усмено, писано, графички или уз помоћ ИКТ-а.

НАПОМЕНА: Наведени број стандарда се чини великим а самим тим и немогућ за достизање у оквиру једног малог сегмента Великог рата. Али читањем се уочава да су два стандарда дата на различитим нивоима постигнућа, као и да се на другим наведеним стандардима већ радило.

Циљ теме:

Оспособљавање ученика за самостално планирање истраживања, сâмо истраживање и представљање резултата путем десетоминутног филма или пауер поинт презентације.

Исходи теме:

На крају теме ученик ће бити у стању да:

- прикаже кораке у планирању истраживања;
- селекује изворе релевантне за истраживачку тему;
- направи компарацију информација из различитих историјских извора;
- уочава пристрасност у изворима информација и да се према њима критички односи;
- повеже појаву коју истражује са појавама у регионалним и светским оквирима;
- наведе релевантну литературу за истраживачку тему;
- представи резултате истраживања у виду десетоминутног филма или пауер поинт презентације.

Материјали:

- извори у завичајном музеју/архиву;
- литература релевантна тему (историографска дела, књижевна дела);
- документарни филмови;
- биографије војсковођа и обичних војника из Великог рата;
- породичне фотографије;
- играни филмови („Марш на Дрину”).

Активности:

Активности наставника:

- упућује ученика на места где може да пронађе релевантне изворе (архив, библиотека, музеј);
- пружа ученику подршку у процесу планирања истраживања, као и у току самог истраживања;
- усмерава ученика на важна питања у процесу истраживања.

Активности ученика:

- планира кораке у истраживању;
- проналази изворе и релевантну литературу;
- селекује изворе;
- селекује информације у изворима и литератури неопходне за истраживачки задатак;
- анализира визуелне и документарне филмске изворе;
- припрема сценарио за десетоминутни филм;
- селекује материјал за филм у складу са сценариом;

- снима филм;
- приказује филм и објашњава процес рада на истраживању.

Садржаји теме су кључни појмови и то:

- Велики рат;
- Војник у Великом рату;
- Војник из Великог рата у књижевности и ликовној уметности;
- Рекли су о српском војнику из Великог рата.

Начин вредновања процеса и резултата учења:

Наставник вреднује:

- Начин на који је ученик представио процес истраживања;
- Изворе и литературу коју је ученик користио у овом истраживачком раду;
- Резултате до којих је ученик дошао и начин на који их је представио.

Наведени истраживачки рад ученика може да послужи наставнику за вредновање ученичких постигнућа која се односе на знање и разумевање Великог рата као прекретнице на почетку XX века, тако што ће ученике након представљања филма или пауер поинт презентације укључити у дискусију о истраживању на тему *Војник у Великом рату*, резултатима истраживања и начину на који су ти резултати представљени.

Пример за трећи разред гимназије друштвено-језичког смера

Тема: Хуманизам и ренесанса

НАПОМЕНА: Овај пример може да послужи и у настави историје на другим смеровима у гимназији јер је у питању тема која је присутна у наставним програмима свих гимназијских смерова. Тема је изузетно погодна за интегрисани, интердисциплинарни тематски приступ настави и учењу који је пожељно организовати повезивањем историје, ликовне културе, књижевности, филозофије, страног језика.

Циљ теме:

Уочавање везе између напретка у науци и култури са свеобухватним променама у друштву (политика, друштвени односи, филозофија, уметност) ради разумевања

најважнијих одлика епохе хуманизма и ренесансе и њиховог утицаја на стварање модерне Европе.

Исходи теме:

На крају теме ученик ће бити у стању да:

- Користи појмове *хуманизам* и *ренесанса* у различитим приликама.
- Анализира карактеристике епохе хуманизма и ренесансе и илуструје примерима.
- Анализира, на основу доступне литературе, друштво у време епохе хуманизма и ренесансе и указује на значај друштвених промена за развој потоњих друштава.
- Анализира различите историјске изворе (текстуалне, материјалне, визуелне) и самостално доноси релевантне закључке у вези са темом;
- Процењује значај уметничке баштине ове епохе и њен утицај на потоње културе.

Исходи предмета:

На крају разреда ученик ће бити у стању да:

- анализира историјске појаве на основу доступних докумената и резултате презентује користећи ИКТ;
- анализира историјску димензију и процењује значај уметничке баштине за изградњу индивидуалног и националног идентитета.

Стандарди постигнућа:

2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке.

2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова.

2.ИС.1.1.4.Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје.

2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје.

Материјали:

- уџбеник из предмета Историја;
- уџбеник из предмета Ликовна култура;
Х.В.Јасен, Историја уметности-преглед развоја ликовне уметности од праисторије до данас, Просвета; Београд, 1989.
- Ђорђо Вазари, Живот славних сликара, вајара и архитеката, Либрето, Београд, 2000.
- Николо Макијавели, Владалац, Реч и мисао, ИП Рад, Београд, 1976.

- Ђовани Бокачо, Декамерон, Библиотека изабраних дела, Свјетлост, Сарајево, 1991.
- Велики сликари, живот, дело и утицаји, Eaglemoss collections, Meggie Calmes, Глобус Прес, Београд, 2010/2011.
- Општа енциклопедија Larouss, III, Вук Караџић, Београд, 1973.

Активности:

- *Дефинисање теме* путем разговора ученика и наставника, а на основу приказаног филма „Хуманизам и ренесанса”.
- *Излагање наставника на тему* „Епоха хуманизма и ренесансе” са посебним нагласком на друштвеним променама.
- *Дискусија* на тему „Друштвене промене у време епохе хуманизам и ренесанса” – ученици на основу наставничког излагања уочавају друштвене промене и разговарају о њима.
- *Рад у малим групама* на тему „Обележја епохе хуманизам и ренесанса” – ученици су подељени у мање групе и свака група добија текст или фототографију на основу кога треба да уочи и анализира обележја епохе хуманизам и ренесанса (књижевни текст, филозофско дело, фотографије).
- *Анализирање различитих визуелних и материјалних извора* (компарација са изворима који припадају претходној историјској епохи средњег века).

Садржаји теме су кључни појмови и то:

- Промене у Европи после открића „новог света”, са нагласком на променама у економији и утицају на промене у друштву;
- Појава епохе хуманизам и ренесанса (временски и географски оквири);
- Значење појмова *хуманизам* и *ренесанса*;
- Познате породице епохе хуманизма и ренесансе;
- Познати уметници и њихова дела.

Начин вредновања процеса и резултата учења:

Ученички парови раде на писању и процени есеја. Парови су формиран на основу повезивања појмова. Један члан пара пише есеј на једну од понуђених тема, а други члан пара има задатак да прати рад свог пара, помаже у избору литературе, организује консултативне састанке, тражи објашњења и појашњења, оцењује и тако доприноси квалитету есеја.

Наставник вреднује текст есеја, као и начин сарадње унутар пара и консултације које су обављали.

Пример за први разред гимназије општег типа

Тема: *Тековине најстаријих цивилизација у савременом свету*

НАПОМЕНА: Овај назив теме не постоји у Наставном програму Историја, али наставник може сам да формулише тему у складу са предметним исходима, стандардима постигнућа, предметном компетенцијом и наставним програмом (у овом случају је наставни програм који се односи на период старог века). Важно је нагласити да тема формулисана од стране наставника мора да буде приказана у његовим личним плановима (глобални и оперативни), као и у школском програму.

Исходи предмета:

На крају разреда ученик ће бити у стању да:

- уочава трајност и присуство тековина најстаријих цивилизација;
- уочи значај историјског и културног наслеђа у формирању савременог света;
- користи одговарајуће појмове историјске науке у излагању историјске наративе.

Стандарди постигнућа:

2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке.

2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова.

2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса.

2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст.

2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке.

Циљ теме:

Оспособљавање ученика за уочавање трајности, промена и присуства тековина најстаријих цивилизација како би били у стању да препознају историјску димензију савремених друштвених појава и да анализирају савремене појаве у историјском контексту и изводе закључке.

Исходи теме:

На крају теме ученик ће бити у стању да:

- наведе тековине најстаријих цивилизација која су и данас присутне;
- користи сликовни материјал у навођењу тековина најстаријих цивилизација;
- образложи значај тековина најстаријих цивилизација за савремено друштво користећи одговарајуће појмове историјске науке;
- упореди значење појава карактеристичних за најстарије цивилизације са њиховим данашњим значењем и контекстом (демократија, религија, права, спорт и сл.);
- препозна у савременим појавама историјску димензију;
- анализира савремене појаве у историјском контексту;
- закључује, на основу извршене анализе, користећи појмове историјске науке у излагању закључака.

Материјали:

- уџбеник,
- текстуални материјал који је припремио наставник,
- сликовни материјал из литературе,
- кратки филмови са ТВ канала посвећени историји, посебно тековинама најстаријих цивилизација.

Активности:

Активности наставника:

- припрема материјале за рад на теми истражујући по релевантној литератури и различитим медијима;
- планира реализацију теме и активности ученика;
- усмерава рад ученика и пружа им подршку.

Активности ученика:

- чита текст из уџбеника или онај који му је дао наставник;
- посматра сликовни материјал;
- самостално или у пару или у групи анализира добијене материјале;
- учествује у извођењу закључака;
- дискутује и образлаже своје ставове;
- прати дискусију на нивоу одељења и реагује уколико за то постоји потреба;
- припрема и презентује резултате рада у пару или групи.

Садржаји теме су кључни појмови и то:

- Писмо;
- Олимпијске игре;

- Држава;
- Народна скупштина;
- Демократија;
- Владарске титуле (краљ, цар);
- Закон, права;
- Друштвено уређење и обичаји;
- Религија;
- Уметност (сликарство, вајарство, архитектура).

Начин вредновања процеса и резултата учења:

Наставник може да вреднује на различите начине међу којима су и:

- Разговор, на нивоу одељења, о народној скупштини као институцији, њеној историјској димензији, народној скупштини као тековини настаријих цивилизација. Увод у разговор је гледање кратког снимка седнице Скупштине Србије;
- Презентација ученика на тему *Олимпијске игре и дисконтинуитет ИЛИ Античка и савремена демократија*;
- Дебата на тему *Тековине најстаријих цивилизација – сличности и разлике у односу на њихов савремени контекст*;
- Провера путем теста.

Пример за други разред средње стручне школе

Тема: *Балкански ратови (1912-1913.)*

НАПОМЕНА: Наведена тема је присутна у програмима предмета Историја у средњој стручној школи (други разред – Историја се учи две године и четврти разред – учи се четири године) као и у гимназији свих типова (трећи разред гимназије природно-математичког смера, четврти разред гимназије друштвено-језичког смера и општег типа).

Циљ теме:

Разумевање друштвених и политичких прилика на Балкану уочи, током и по завршетку Балканских ратова ради оспособљавања ученика за самостално извођење закључака и заузимање одређених ставова на основу анализе историјских извора уз примену

мултиперспективног приступа.

Исходи теме:

На крају теме ученик:

- дефинише узроке Балканских ратова на основу познавања друштвених и политичких прилика на Балкану уочи Балканских ратова;
- разликује разлоге учешћа балканских држава у овом рату на основу података из извора и литературе;
- уочава различите приступе решавању *македонског питања*;
- идентификује узроке за избијање Другог Балканског рата;
- образлаже одлуке Лондонске конференције, посебно по питању стварања државе Албанија;
- користећи историјску карту приказује ситуацију на Балкану пре и после Балканских ратова и на крају 20. века наглашавајући промене;
- износи свој став о карактеру рата и образлаже га на основу историјских доказа/ аргумената.

Исходи предмета:

На крају разреда ученик ће бити у стању да:

- историјским аргументима образлаже своје ставове о конкретним догађајима, појавама и личностима, уважавајући и другачија мишљења;
- користећи мултиперспективност, процењује историјске догађаје и процесе;
- анализира савремене појаве и процесе, проналазећи њихове зачетке у историјским епохама.

Стандарди постигнућа:

2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса.

2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст.

2.ИС.3.3.1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке.

2.ИС.1.2.2. Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора.

2.ИС.1.3.7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских конфликта и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање

потенцијалних конфликта.

2.ИС.3.1.1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте.

2.ИС.3.1.2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје.

Материјали:

- уџбеник;
- историјски атлас;
- филм о Балканским ратовима у продукцији Центра за демократију и помирење у Југоисточној Европи;
- додатни наставни материјали Центра за демократију и помирење у Југоисточној Европи – *Балкански ратови* <
- штампани медији Краљевине Србије – посебно политика која је доступна на Интернету;
- фото-албуми.

Активности:

- истражује по референтној литератури, Интернету, штампи;
- анализира текстове и фотографије;
- анализира промене граница на Балкану користећи историјске и савремене географске карте;
- закључује на основу извршене анализе;
- дискутује и образлаже своје ставове;
- презентује у различитим формама своје закључке.

Садржаји теме:

- Друштвене и политичке прилике на Балкану уочи Балканских ратова;
- Политика *великих сила* према Балкану почетком 20. века;
- Формирање Балканског савеза;
- Ратне операције;
- Мировне конференције;
- Кључне личности – политичари и војсковође;
- Политичка карта Балкана почетком 21. века.

Начин вредновања процеса и резултата учења:

- Дискусија на нивоу одељења на тему *Историјске основе савремене политичке карте Балкана*

Током ове дискусије на нивоу одељења наставник има могућност да вреднује процес учења на тему *Балкански ратови*, са посебним фокусом на резултатима, тј, на начинима којима ученик образлаже свој став.

4.3 Примена образовних стандарда у наставном процесу – планирању и реализацији наставе и вредновању резултата учења

У нацрту *Оквира националног курикулума* видљиво је залагање за холистички приступ учењу и настави, што значи укључивање, подстицање и праћење целовите личности и свих капацитета и потенцијала ученика, приступа усмереног на ученика и учење, односно приступа у коме су учење и ученик у центру свих збивања. Главни нагласак је на учењу у троуглу који чине исходи, стандарди постигнућа и компетенције, уз предметни програм и предметне садржаје као инструменте за остваривање исхода, постизање стандарда и развијање компетенција.

На који начин наставници планирају свој рад?

Основ за планирање рада наставника су исходи, резултати учења у току једне школске године који показују шта је оно за шта ученик треба да буде оспособљаван током учења предмета у једном разреду. Стандарди, као мера остварености исхода омогућавају наставнику да прати напредак ученика, њихова постигнућа и на основу њих примењује индивидуализацију и диференцијацију у самом наставном процесу. Они такође усмеравају рад наставника ка ономе шта ученик треба да зна, може и уме да уради на крају одређеног циклуса образовања и васпитања. Остваривањем исхода и достизањем стандарда развија се и компетенција ученика, тј. ученик се оспособљава да стечена знања и вештине примени у различитим ситуацијама.

Дакле исходи, стандарди постигнућа, опште међупредметне и предметне компетенције (општа и специфичне) су полазиште за планирање, реализацију и мерење ефеката учења и наставе. Пример који следи показује како наставник **планира** свој рад:

ОСНОВНА ШКОЛА – пети разред

Наставна тема: УВОД

Исходи:

Ученик ће бити у стању да:

- у усменом исказу ређа временске секвенце исправним редоследом;
- користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност у одговарајући миленијум, век и деценију;
- израчуна временску удаљеност између догађаја;
- у излагању историјске нарације користи основне научне појмове;
- пронађе информације из датог историјског извора и резултате прикаже у усменом или писаном облику.

На наведеним исходима наставник ради током целог петог разреда а не само у овој теми. И не само у петом већ и у осталим разредима другог циклуса образовања и васпитања.

Стандарди постигнућа:

ИС.1.1.1. Зна поделу прошлости на праисторију и историју и историјске периоде.

ИС.1.1.2. Именује историјске периоде и наводи их према хронолошком редоследу.

ИС.1.1.3. Зна да смести годину у одговарајући век и миленијум, а појаву, догађај и личност у одговарајући историјски период.

ИС.1.1.4. Користи основне историјске и појмове историјске науке.

ИС.1.2.1. Разликује основне врсте историјских извора и извор од интерпретације.

ИС.1.2.2. Користи историјске изворе и друге изворе информација у једноставним истраживачким задацима.

Пошто је у питању пети разред и прва наставна тема у оквиру Наставног програма Историја

наставник се опредељује за стандарде на основном нивоу јер је важно да наведеним знањима и вештинама овладају сви ученици.

НАПОМЕНА: Стандарди и исходи се не постижу и остварују у току једног часа или једне наставне теме већ је то процес који траје током читавог циклуса образовања и васпитања.

Предметна компетенција:

Остварујући исходе и радећи на достизању стандарда постигнућа код ученика се развија предметна компетенција, општа и специфичне, односно ученик се оспособљава да:

- препознаје и користи основне појмове из историје цивилизације,
- именује хронолошке одреднице и зна да их користи у разумевању прошлости и садашњости;

- разликује врсте историјских извора и користи понуђене у једноставним истраживачким задацима.

Садржаји програма:

- Прошлост (појам прошлости, историјски извори),
- Време (хронологија - рачунање времена),
- Историја, наука о прошлости (историја као наука и као наставни предмет, подела прошлости, хронолошки и географски оквири старог века).

Наставна тема: СТАРИ ИСТОК

НАПОМЕНА: Наставник у оквиру аутономије коју му закон омогућава има право да постојећи Наставни програм прекомпонује, али је у обавези да то наведе у личним документима (глобални и оперативни планови рада) као и у школском програму. Ова наставна тема је пример за то.

Исходи:

Ученик ће бити у стању да:

- уочи значај проналазака из најстарије прошлости људског друштва (ватра, точак, писмо);
- користи главне елементе историјске карте;
- одреди, на графичком приказу, место припадника друштвене групе у хијерархији дате заједнице;
- прикупи информације из различитих, њему доступних извора (визуелних, материјалних и наративних), везаних за одређену тему;
- пронађе информације из датог историјског извора и резултате прикаже у усменом или писаном облику.

НАПОМЕНА: Рад наставника у овој теми је посебно усмерен ка остваривању наведених исхода, али поред њих наставник ради и на следећим исходима:

- користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност у одговарајући миленијум, век и деценију;
- израчуна временску удаљеност између догађаја;
- у излагању историјске нарације користи основне научне појмове;

Стандарди постигнућа:

ИС.1.1.3. Зна да смести годину у одговарајући век и миленијум, а појаву, догађај и личност у одговарајући историјски период.

ИС.1.1.4. Користи основне историјске и појмове историјске науке.
ИС.1.1.5. Познаје најважније појаве из националне, регионалне и опште историје.
ИС.1.1.10. Показује, на историјској карти, простор одигравања најзначајнијих догађаја из националне и светске прошлости.
ИС.1.2.3. Проналази релевантну информацију у извору.
ИС.1.2.4. Препознаје на основу карактеристичних историјских извора (текстуалних, сликовних, материјалних) о којој историјској појави, догађају и личности је реч.

Предметна компетенција

Ученик се оспособљава да:

- наводи значајне догађаје, појаве и личности из историје људског друштва;
- разликује врсте историјских извора и користи понуђене у једноставним истраживачким задацима;
- одреди и покаже на ком простору су се одиграли најважнији догађаји из националне, регионалне и опште историје.

Садржаји програма:

- Географски појам Старог истока,
- Најпознатије државе (Египат, Месопотамија),
- Структура друштва,
- Култура народа Старог истока (религија, писмо, наука, свакодневни живот).

СРЕДЊА ШКОЛА – трећи разред гимназије друштвено-језичког смера и општег типа

Наставна тема: СРПСКИ НАРОД ПОД ОСМАНСКОМ ВЛАШЋУ (XVI–XVIII век)

Исходи:

Ученик ће бити у стању да:

- самостално изводи закључке о историјским променама, поредећи политичку и етничку карту Европе и света у прошлости са савременим приликама,
- критички процењује различите информације и тумачења истог историјског догађаја,
- анализира историјске појаве на основу доступних докумената и резултате презентује користећи ИКТ,
- анализира историјску димензију и процењује значај уметничке баштине за изградњу индивидуалног и националног идентитета.

У процесу остваривања наведених исхода наставник ће се ослањати и на исходе остварене у претходним разредима као што су нпр.

- користи сазнања из осталих научних области, ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса,
- користи одговарајуће појмове историјске науке у излагању историјске наратије,
- процењује историјске догађаје и процесе користећи мултиперспективност,
- разликује историјске чињенице од интерпретација.

Стандарди постигнућа:

- 2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке,
- 2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова,
- 2.ИС.1.1.3. Препознаје историјски простор на историјској карти,
- 2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти,
- 2.ИС.3.1.1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте,
- 2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје,
- 2.ИС.2.1.3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје,
- 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст,
- 2.ИС.1.2.4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резултате самосталног елементарног истраживања,
- 2.ИС.2.2.1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању и презентацији,
- 2.ИС.3.2.1. Закључује на основу истраживања различитих извора информација о прошлости и садашњости,
- 2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса,
- 2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст.

НАПОМЕНА: Листа стандарда је велика, али пажљивим читањем се уочава пет стандарда који су дати на свим нивоима на којима су дефинисани.

Предметна компетенција:

Остварујући исходе и радећи на достизању стандарда постигнућа код ученика се развија предметна компетенција, општа и специфичне, односно ученик се оспособљава да:

- стечена знања примени у свакодневној пракси,
- анализира појаве, догађаје и процесе из прошлости, да их повезује са савременим збивањима и да на основу извршене анализе изводи закључке,
- критички сагледава савремени свет и његове историјске корене.

Садржаји програма:

- Друштвено и државно уређење Османског царства,
- Положај и живот Срба у Османском царству,
- Опадање Османског царства,
- Српски народ у ратовима Аустрије и Млетачке републике против Османлија,
- Улога Пећке патријаршије, Цетињска митрополија.

СРЕДЊА ШКОЛА – други разред средње стручне школе - образовни профили у којима се предмет изучава у првом и другом разреду

Наставна тема: СВЕТ У ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ

Исходи:

Ученик ће бити у стању да:

- самостално изводи закључке о историјским променама, поредећи политичку и етничку карту Европе и света у прошлости са савременим приликама,
- анализира савремене појаве и процесе, проналазећи њихове зачетке у историјским епохама,
- историјским аргументима образлаже своје ставове о конкретним догађајима, појавама и личностима, уважавајући и другачија мишљења,
- користи референтну научну литературу за обраду одабране теме.

У процесу остваривања наведених исхода наставник ће се ослањати и на исходе остварене у претходном разреду као што су нпр.

- користи сазнања из осталих научних области, ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса,
- користи одговарајуће појмове историјске науке у излагању историјске наратије,
- критички процењује различите информације и тумачења истог историјског догађаја.

Стандарди постигнућа:

- 2.ИС.1.1.1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке,
- 2.ИС.2.1.1. Анализира специфичности одређених историјских појмова,

- 2.ИС.1.1.3. Препознаје историјски простор на историјској карти,
2.ИС.2.1.2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти,
2.ИС.3.1.1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте,
2.ИС.1.1.4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје,
2.ИС.2.3.1. Наводи и описује појаве различитог историјског трајања и уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст,
2.ИС.1.2.4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резултате самосталног елементарног истраживања,
2.ИС.2.2.1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању и презентацији,
2.ИС.1.3.1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса,

НАПОМЕНА: Листа стандарда је велика, али пажљивим читањем се уочава се неколико стандарда који су дати на различитим нивоима на којима су дефинисани.

Предметна компетенција:

Остварујући исходе и радећи на достизању стандарда постигнућа код ученика се развија предметна компетенција, општа и специфичне, односно ученик се оспособљава да:

- стечена знања примени у свакодневној пракси,
- анализира појаве, догађаје и процесе из прошлости, да их повезује са савременим збивањима и да на основу извршене анализе изводи закључке,
- критички сагледава савремени свет и његове историјске корене.

Садржаји програма:

- Временске и просторне одреднице рата,
- Узроци рата и формирање *сила осовине*,
- Главни фронтови и прекретнице у рату (битка код Стаљинграда, Ел Аламејна и Мидвеја),
- Покрети отпора и Антифашистичка коалиција,
- Геноцид, холокауст и концентрациони логори,
- Савезничке конференције (Техеран, Јалта, Потсдам),
- Карактер рата и супротности међу савезничким силама.

Наведени примери су показали планирање наставе и учења у односу на исходе, стандарде и компетенције. Овај образовни троугао је основа и за реализацију наставе и учења и то тако што:

- планирани *исходи, стандарди и компетенција* представљају основ, полазиште за дефинисање циља и исхода теме,
- наставник дефинише облике и методе рада, активности и садржаје у односу на дефинисани циљ и исходе теме;
- се циљ теме, одабрани исходи, облици и методе наставе, активности и изабрани садржаји усклађују са могућностима, предзнањима па и интересовањима ученика, што ученика заиста ставља у центар наставних активности и омогућава да се учење заиста догоди.

Више пута је наглашено да су стандарди постигнућа мера за оствареност исхода и развијеност компетенција, тј. да се стандардима мери колики је напредак ученика. Но, то мерење је вазано за крај образовног циклуса тј. за завршетак основне или средње школе. Са друге стране, исходи су дефинисани за крај разреда, што омогућава наставнику да достизање стандарда планира као резултате рада на остваривању исхода.

Следећи пример то показује:

На крају петог разреда ученик треба да *користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност у одговарајући миленијум, век и деценију.*

Дакле на основу овог исхода ученик треба да годину одигравања првих Олимпијских игара – 776. п.н.е. смести у миленијум, век и деценију.

На крају основне школе (другог циклуса образовања и васпитања) ученик треба да буде оспособљен да:

ИС.1.1.3. Зна да смести годину у одговарајући век и миленијум, а појаву, догађај и личност у одговарајући историјски период.

То значи да зна да 776. п.н.е. је година првог миленијума, осмог века и осме деценије пре нове ере, односно да су се прве Олимпијске игре одиграле у старом веку.

4.4. Стандарди, компетенције и исходи и материјали за учење

У процесу остваривања исхода, достизања стандарда и развијању компетенција наставник има на располагању разноврсну литературу и обиље материјала који представљају

подршку у процесу планирања и реализације учења и наставе историје. Један део материјала није на српском, већ на другим језицима, исто као и неке врло корисне интернет странице.

Литература која је понуђена у овом приручнику може да се подели на два дела: на литературу која је усмерена на историју као наставни предмет и литературу која упућује наставника како да ефикасно користи наставни материјал у процесу наставе и учења.

Материјали за учење

Како да користим настави материјал на часу, када час траје само 45 минута?

Ово су честа питања са којима се наставници сусрећу у свакодневној пракси. А одговор? Аутори овог приручника не нуде одговор, већ нуде неке од постојећих материјала који имају за циљ да подрже процес учења и наставе предмета Историја, да усмере пажњу наставника на важност и неопходност коришћења материјала у свакодневној пракси.

Који су то материјали?

⇒ Материјали који могу да се пронађу на следећим Интернет страницама:

- <http://historiana.eu>
- <http://www.yadvashem.org/>
- <http://www.annefrank.org/>
- <http://www.centropa.org/>
- <http://shared-histories.coe.int>
- <https://www.nb.rs>
- <http://www.euroclio.eu/new/index.php/publications/educational-material-mainmenu-391>

⇒ Приручници који садрже материјале за учење и идеје за реализацију процеса учења.

- Лучић, В. и сар. (2012). *Приручник за учење о Холокаусту*. Нови Сад: Платонеум.
- *Обични људи у необичној земљи. Свакодневни живот у Босни и Херцеговини, Хрватској и Србији 1945–1990*. Приручник је доступан на интернет адреси: http://www.cliohip.com/pdf/politicki_bos.pdf
- Ристовић, М. & Стојановић, Д. (ур.). (2001). *Детињство у прошлости: помоћни наставни материјал за средње школе*. Београд: Удружење за друштвену историју.

Support Human Capital Development &
Research – General Education
& Human Capital Development

Р А З В И О Н И Ц А

Подршка развоју људског капитала и
истраживању – Опште образовање и
развој људског капитала

- Ристовић, М. (2011). *Црни Петар и балкански разбојници*. Београд: Удружење за друштвену историју и Чигоја штампа.
- Антић-Јанковић, С. (ур.) (2007). *Култура критичког мишљења: теоријско заснивање и импликације за наставу*. Београд: Институт за психологију Филозофског факултета: Центар за примењену психологију.
- Кулури, К. (ур.) & Стојановић, Д. (ур. издања на српском језику). (2012). *Настава модерне историје Југоисточне Европе: додатни наставни материјали*. Београд: Дан Граф.
- *Некада давно живели смо заједно: Историја која повезује заснована на мултиперспективном приступу*. Приручник је доступан на интернет адреси: <http://www.euroclio.eu/new/index.php/publications/educational-material-mainmenu-391>

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

5. Коришћена литература

Anderson, L. (ur.) (2014). *Nastava orijentisana na učenje: za nastavnike usmerene na postignuća*. Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe (http://www.cdsee.org/pdf/teaching_for_learning_srb.pdf)

Dimou, A. (2009). „Politics or Policy? The Short Life and Adventures of Educational Reform in Serbia (2001–2003)“, u: A. Dimou (ed.), *Transition and the Politics of History Education in Southeast Europe*. Gottingen: V & R unipress.

Haydn, T. & Counsell, C. (ed.) (2003). *History, ICT and Learning in the Secondary School*. London-New York: RoutledgeFalmer.

Савет Европе. *Препорука (2001) 15 о настави историје у Европи у XXI веку*. Преузето са:

www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Results/AdoptedTexts/Rec%282001%2915_ser.pdf

Савет Европе. *Препорука 1880 (2009) – Настава историје у конфликтним и пост-конфликтним подручјима*. Преузето са:

www.coe.int/t/dg4/education/.../Rec1880_SerbianCyrillic.pdf

Савет Европе. *Препорука (2011) 6 Комитета министара државама чланицама о интеркултуралном дијалогу и слици о другоме у настави историје*. Преузето са:

www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Results/AdoptedTexts/CM%20Rec%282011%296_Serbian.pdf

Stradling, R. (2003). *Nastava evropske istorije dvadesetog veka*. Beograd: Ministarstvo prosvete i sporta Republike Srbije.

Stradling, R. (2001). *Multiperspectivity in history teaching: a guide for teachers*. Council of Europe. Преузето са:

<http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Notions/Multiperspectivity/MultiperspectivityEnglish.pdf>

Stradling, R. (1999). *The reform of history teaching and the preparation of new history textbooks*. Strasbourg: Council of Europe publishing.

Support Human Capital Development &
Research – General Education
& Human Capital Development

РАЗВИОНИЦА

Подршка развоју људског капитала и
истраживању – Опште образовање и
развој људског капитала

Други корисни извори

<http://schoolhistory.co.uk/>

<http://www.historyonthenet.com/>

<http://www.historylearningsite.co.uk/>

<http://ucionicaistorije.wordpress.com>

<http://www.bbc.co.uk/learning/subjects/history.shtml>

<http://nastavaistorije.wordpress.com/>

<http://www.edutopia.org/>

<http://www.panfond.org/>

6. Циљ наставе предмета, предметне компетенције, исходи и стандарди за основну школу

Циљ

Циљ наставе историје је стицање хуманистичког образовања и развијање историјске свести, индивидуалног и националног идентитета, разумевање историјског простора и времена, догађаја, појава, процеса и улоге истакнутих личности, као и формирање ставова и унапређивање функционалних вештина и компетенција неопходних за живот у савременом друштву.

Општа предметна компетенција

На крају основног образовања, кроз наставу историје ученик је стекао основна историјска знања и вештине неопходне за даље учење, разумевање улоге историје, критичког сагледавања савременог света, његових историјских корена и актуелних дешавања. Оријентише се у историјском времену и простору, разуме историјске процесе и токове, користи и самостално проналази различите изворе података, критички разматра њихову поузданост и ваљаност и оспособљен је да резултате истраживања представи усмено, писано, графички и уз коришћење ИКТ-а. Има развијену свест о свом личном, као и о локалном, националном, европском и глобалном идентитету у духу толеранције и демократских вредности. Одговорно се односи према културно-историјском наслеђу и уважава грађанске обавезе.

www.razvionica.edu.rs * Jove Ilića 2, 11040 Beograd * +381 11 39 12 667 * info@razvionica.edu.rs

This project is funded by the European Union & implemented by a Consortium led by Hulla & Co, Human Dynamics K.G.
Ovaj projekat finansira Evropska unija, a sprovodi konzorcijum koji predvodi Hulla & Co, Human Dynamics K.G

Основни ниво

Ученик именује хронолошке и просторне одреднице; познаје основне појмове из историје цивилизације, именује најистакнутије историјске личности; описује повезаност најважнијих историјских догађаја, појава, процеса; препознаје историјско порекло савремених појава и процеса; разликује узроке и последице важних историјских догађаја и појава; препознаје и користи различите врсте историјских извора у једноставним истраживачким задацима, разликује чињенице од интерпретација; показује одговоран однос према културно-историјском наслеђу свог народа, других народа и етничких заједница у духу толеранције и демократских вредности у школском и ваншколском окружењу.

Средњи ниво

Ученик примењује хронолошке и просторне одреднице; разуме најважније догађаје и појаве и зна истакнуте личности из опште и националне историје; повезује најзначајније догађаје и појаве националне, регионалне и светске историје, појаве из прошлости са појавама у садашњости; разуме узрочно-последичне везе историјских догађаја; користи различите историјске изворе у истраживачким задацима и разумевању историјских појава и процеса, уочава стереотипе и предрасуде на примерима из прошлости; има активан однос према културно-историјском наслеђу свог народа, других народа и етничких заједница у духу толеранције и демократских вредности у школском и ваншколском окружењу;

Напредни ниво

Ученик упоређује и анализира догађаје у хронолошком и просторном одређењу; зна специфичне детаље из националне и опште историје; тумачи повезаност догађаја националне, регионалне и светске историје, као и повезаност појава из прошлости и садашњости; самостално закључује шта је узрок, а које су последице историјских догађаја; анализира садржај историјских извора; уочава различита тумачења истог историјског феномена, критички се односи према стереотипима, предрасудама и пропаганди; осмишљава активности са циљем очувања културно-историјског наслеђа свог народа, других народа и етничких заједница у духу толеранције и демократских вредности у школском и ваншколском окружењу.

Специфичне предметне компетенције

Разумевање историје и критички однос према прошлости и садашњости

Основни ниво

Учењем историје ученик/ученица је оспособљен/а да: препознаје и користи основне појмове из историје цивилизације и наводи значајне догађаје, појаве и личности из историје људског друштва; именује хронолошке одреднице и зна да их користи у разумевању прошлости и садашњости; разликује врсте историјских извора и користи

понуђене у једноставним истраживачким задацима; усмено, писано и графички представи резултате једноставног истраживачког задатка; препозна међусобну повезаност најважнијих појава и догађаја на националном и регионалном нивоу као и историјско порекло савремених појава; разликује узроке и последице најважнијих догађаја у историји људског друштва; одреди и покаже на ком простору су се одиграли најважнији догађаји из националне, регионалне и опште историје;

Средњи ниво

Учењем историје ученик/ученица је оспособљен/ а да: опише, усмено и писано, основне појмове, процесе и најзначајније догађаје из прошлости људског друштва, улогу значајних личности из опште, регионалне, националне и историје сопствене државе; користи хронолошке одреднице и у њима идентификује појаве догађаје и личности; сакупља информацијекористећи различите изворе у истраживачким задацима ради реконструисања личне, породичне и локалне прошлости; усмено, писано и графички представи резултате истраживачких задатака, преко чега ствара слику како о историјским тако и о савременим појавама; повеже најважније појаве, догађаје и личности на националном и регионалном нивоу, појаве из прошлости са појавама из садашњости; разуме узрочно-последичне везе најважнијих догађаја у историји људског друштва; одреди и покаже на ком простору су се одиграли најважнији догађаји, појаве и процеси из националне, регионалне и опште историје и повеже их са савременим простором.

Напредни ниво

Учењем историје ученик/ученица је оспособљен/а да опише, усмено и писано, специфичности најзначајнијих појава, догађаја и личности из опште, регионалне, националне и историје сопствене државе; повеже најважније појаве, догађаје и личности на националном, регионалном и светском нивоу и смести их у одговарајући хронолошки оквир (историјски период, миленијум, век) и тумачи повезаност појава из прошлости и садашњости, уочавајући различита тумачења истог историјског феномена; сакупља и разврстава изворе информација у циљу решавања истраживачког задатка као и за разумевање историјских појава и процеса; представи, усмено, писано, графички и уз помоћ ИКТ-а садржај извора информација и резултате спроведеног истраживачког задатка; изведе закључак, на основу извора информација, о узроку и последицама историјског догађаја; уочи променљивост простора и граница у различитим историјским периодима.

Разумевање историје као основе за активно учествовање у друштву

Основни ниво

Учењем историје ученик/ученица је оспособљен/а да: разликује чињенице од интерпретација у историјским и савременим изворима информација; уочава различите културне, друштвене, политичке и религијске погледе на прошлост чиме гради и употпуњује сопствени идентитет и развија вредносни систем демократског друштва

утемељен на хуманистичким постулатима и поштовању другачијег становишта; одговорно се односи према културно-историјском наслеђу, меморијалима и празницима свог народа, других етничких, друштвених група и верских заједница; толерантно се односи према другим и другачијим мишљењима и ставовима, примењује основне елементе интеркултуралног дијалога, наводи права и обавезе које има као ученик и сагледава непосредно друштвено окружење.

Средњи ниво

Учењем историје ученик/ученица је оспособљен/а да: препозна стереотипе и предрасуде кроз примере из прошлости у историјским и савременим изворима информација; процењује објективност извора информација и гради одговоран однос према осетљивим појавама из прошлости и садашњости; одговорно се и активно односи према сопственим правима и обавезама, културно-историјском наслеђу, меморијалима и празницима свог народа, других етничких, друштвених група и верских заједница; уочава могуће узроке конфликта у непосредном окружењу и ради на њиховом спречавању, односно решавању и превазилажењу; комуницира у вршњачкој групи на толерантан начин и уз поштовање основних људских права.

Напредни ниво

Учењем историје ученик/ученица је оспособљен/а да: анализира предрасуде, стереотипе, различите видове пропаганде и њихове последице у историјским и савременим изворима информација као и различита тумачења исте историјске појаве/догађаја/личности; планира активности са циљем очувања културно-историјског наслеђа, меморијала и празника свог народа, других етничких, друштвених група и верских заједница; конструктивно комуницира у вршњачкој групи и окружењу уз поштовање основних људских права; унапређује толерантан однос у комуникацији заснованој на међусобном уважавању ставова, различитих националних, идејних, конфесионалних или културних позиција.

Предметни исходи

Пети разред

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност у одговарајући миленијум, век и деценију;
- израчуна временску удаљеност између догађаја;
- у излагању историјске нарације користи основне научне појмове;
- уочи значај проналазака из најстарије прошлости људског друштва (ватра, точак, писмо);
- користи главне елементе историјске карте;

- на датом примеру препознаје узрок и последице историјског догађаја;
- упоређујући историјске и географске карте датог простора, уочава утицај рељефа и климатских чинилаца на настанак цивилизација;
- опише повезаност појединца и заједнице;
- одреди, на графичком приказу, место припадника друштвене групе у хијерархији дате заједнице;
- прикупи информације из различитих, њему доступних извора (визуелних, материјалних и наративних), везаних за одређену тему;
- на основу визуелних и садржинских обележја, повезује одабране изворе информација са одговарајућим историјским периодом;
- у усменом исказу ређа временске секвенце исправним редоследом;
- разликује легенде и митове од историјске реалности;
- пронађе информације из датог историјског извора и резултате прикаже у усменом или писаном облику.

Шести разред

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском;
- на датим примерима, налази кључне сличности и разлике и упоређује историјске појаве;
- уочава на историјској карти приказ различитих историјских појава и промена;
- у својој околини разликује споменике различитих епоха;
- разликује, на понуђеним примерима, историјске и легендарне личности;
- упореди информације из различитих историјских извора и закључке прикаже у усменом, писаном или електронском облику.

Седми разред

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- анализирајући дате примере, уочава утицај научно-технолошког развоја на промене у друштвеним и привредним односима и природном окружењу;
- у савременим институцијама и друштвеним појавама препознаје њихову историјску подлогу (грађанска права, парламентаризам, уставност);
- пореди информације приказане на историјској карти са информацијама датим у другим симболичким модалитетима;
- самостално дефинише узроке и последице датих историјских догађаја;
- раздваја битно од небитног у историјској наративи;
- самостално или у групи, прикупи информације о конкретном историјском догађају, појави или личности и прикаже резултате истраживања;
- уочава историјске промене поређењем политичке карте савременог света са историјским картама других епоха;

- уочава улогу књижевних и уметничких дела у изградњи националног идентитета;
- идентификује, на конкретним примерима, утицај идеја на историјске процесе.

Осми разред

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- повезује појаве из савременог света са научним и технолошким открићима и достигнућима у прошлости;
- поредећи изворе о истој историјској појави или догађају, анализира позицију аутора и различита тумачења;
- износи своје ставове, засноване на историјским аргументима, уважавајући личност саговорника;
- самостално планира истраживање одређеног историјског догађаја или појаве и резултате представи уз помоћ ИКТ-а;
- препозна пропаганду и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији и стереотипима;
- вреднује у етичком смислу одређене историјске појаве и догађаје.

Стандарди

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **основном нивоу** у свакој области.

Област ИСТОРИЈСКА ЗНАЊА

ИС.1.1.1. Зна поделу прошлости на праисторију и историју и историјске периоде.

ИС.1.1.2. Именује историјске периоде и наводи их према хронолошком редоследу.

ИС.1.1.3. Зна да смести годину у одговарајући век и миленијум, а појаву, догађај и личност у одговарајући историјски период.

ИС.1.1.4. Користи основне историјске и појмове историјске науке.

ИС.1.1.5. Познаје најважније појаве из националне, регионалне и опште историје.

ИС.1.1.6. Препознаје узроке и последице најзначајнијих појава из прошлости.

ИС.1.1.7. Препознаје повезаност појава, догађаја и процеса у националним, регионалним и светским оквирима.

ИС.1.1.8. Уочава да постоји повезаност појава, догађаја и процеса из прошлости са појавама из садашњости.

ИС.1.1.9. Именује најзначајније историјске личности и повезује их са догађајима.

ИС.1.1.10. Показује, на историјској карти, простор одигравања најзначајнијих догађаја из националне и светске прошлости.

Област ИСТРАЖИВАЊЕ, ТУМАЧЕЊЕ, ПРЕЗЕНТАЦИЈА

ИС.1.2.1. Разликује основне врсте историјских извора и извор од интерпретације.

ИС.1.2.2. Користи историјске изворе и друге изворе информација у једноставним истраживачким задацима.

ИС.1.2.3. Проналази релевантну информацију у извору.

ИС.1.2.4. Препознаје на основу карактеристичних историјских извора (текстуалних, сликовних, материјалних) о којој историјској појави, догађају и личности је реч.

ИС.1.2.5. Препознаје пристрасност, пропаганду и стереотипе у појединим тумачењима историјских личности, појава и догађаја.

ИС.1.2.6. Уочава да постоје различита гледишта на исте историјске појаве.

ИС.1.2.7. Уме да прочита једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми историјске карте у којој је наведена легенда, у форми слике, табеле или графикана.

ИС.1.2.8. Представља резултате једноставног истраживачког задатка усмено, писано или графички.

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **средњем нивоу** у свакој области.

Област ИСТОРИЈСКА ЗНАЊА

ИС.2.1.1. Повезује појаве, процесе, догађаје и личности са хронолошким одредницама и историјским периодом.

ИС.2.1.2. Објашњава основне историјске и појмове историјске науке.

ИС.2.1.3. Познаје најкарактеристичније процесе из националне, регионалне и опште историје.

ИС.2.1.4. Повезује процесе, догађаје и појаве у националним, регионалним и светским оквирима.

ИС.2.1.5. Показује, на историјској и савременој географској карти простор одигравања најзначајнијих догађаја из националне, регионалне и опште историје.

ИС.2.1.6. Зна узроке и последице најзначајнијих историјских догађаја из националне и опште историје.

Област ИСТРАЖИВАЊЕ, ТУМАЧЕЊЕ, ПРЕЗЕНТАЦИЈА

ИС.2.2.1. Сакупља информације за истраживачки задатак (реконструисање личне, породичне и локалне прошлости), користећи различите изворе.

ИС.2.2.2. Уме да закључи о којем догађају, појави и личности је реч на основу садржаја карактеристичних писаних, сликовних историјских извора, табеларних и графичких приказа.

ИС.2.2.3. Уме да одреди из ког историјског периода или са ког географског простора потиче историјски извор када је текст извора непознат ученику, али су у њему наведене експлицитне информације о особинама историјског периода или географског простора.

ИС.2.2.4. Закључује о историјским појавама и догађајима користећи историјску карту.
ИС.2.2.5. Препознаје, на основу поређења више историјских извора, различита гледишта на исту историјску појаву, догађај, личност.

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **напредном нивоу** у свакој области.

Област ИСТОРИЈСКА ЗНАЊА

ИС.3.1.1. Уме прецизно да одреди којој деценији, веку, миленијуму и историјском периоду припада одређена личност, појава, догађај и процес.

ИС.3.1.2. Зна да објасни специфичности основних историјских и појмова историјске науке, најзначајнијих појава, догађаја, процеса и личности из националне, регионалне и опште историје.

ИС.3.1.3. Наводи и објашњава на који начин су повезане појаве, догађаји, процеси и личности из националне, регионалне и опште историје.

ИС.3.1.4. Наводи и на карактеристичним примерима објашњава повезаност појава, догађаја и личности из прошлости и садашњости.

ИС.3.1.5. Зна динамику појава, догађаја и процеса који су изазвали промену граница на одређеном простору у различитим историјским периодима.

ИС.3.1.6. Разуме зашто је дошло до одређених историјских догађаја, и које су последице карактеристичних историјских дешавања.

Област ИСТРАЖИВАЊЕ, ТУМАЧЕЊЕ, ПРЕЗЕНТАЦИЈА

ИС.3.2.1. Самостално сакупља, врши селекцију и анализира податке из различитих историјских извора у реализацији истраживачког задатка.

ИС.3.2.2. Уме да прочита историјске информације у различитим симболичким модалитетима и повеже их са претходним историјским знањем (закључује на основу историјске карте без понуђене легенде, поређењем историјске и географске карте, упоређује податке из графикона и табела и закључује о појави).

ИС.3.2.3. Уме да издвоји разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву или процес.

ИС.3.2.4. Аргументовано износи мишљење о одређеном тумачењу историјских појава или процеса и зна да одреди врсту пристрасности на примерима из прошлости (манипулација, пропаганда, стереотип...).

ИС.3.2.5. Представља садржај извора информација и резултате спроведеног истраживачког задатка усмено, писано, графички или уз помоћ ИКТ-а.

7. Циљ наставе предмета и предметни исходи за средњу школу

Циљ

Циљ наставе историје је стицање хуманистичког образовања и развијање историјске свести, индивидуалног и националног идентитета, разумевање историјског простора и времена, догађаја, појава, процеса и улоге истакнутих личности, као и формирање ставова и унапређивање функционалних вештина и компетенција неопходних за живот у савременом друштву.

Општа предметна компетенција и специфичне предметне компетенције

Компетенције за овај предмет су објављене у Правилнику¹⁷ о општим стандардима постигнућа за крај општег средњег образовања и средњег стручног образовања у делу општеобразовних предмета.

Исходи

Гимназија

Први разред (друштвено-језички смер)

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- уочи значај историјског и културног наслеђа у формирању савременог света;
- на немој карти Европе и Медитерана убележи најзначајније локалитете;
- приказује историјске информације у форми табела, дијаграма и графикана;
- користи сазнања из осталих научних области, ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса;
- користи одговарајуће појмове историјске науке у излагању историјске нарације;
- уочава трајност и присуство тековина најстаријих цивилизација.

Други разред (друштвено-језички смер)

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- процењује историјске догађаје и процесекористећи мултиперспективност;
- разликује историјске чињенице од интерпретација;
- развија интеркултурални дијалог, разумевајући утицај религије на обликовање људског друштва у прошлости и данас;
- учествује у очувању културно-историјске баштине;
- уз коришћење ИКТ-а, реализује пројектни истраживачки задатак;

¹⁷ "Службени гласник РС", број 117/2013.

- процењује утицај најзначајнијих правних споменика на обликовање државе и друштва у прошлости и садашњости.

Трећи разред (друштвено-језички смер)

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- анализира утицај представа о прошлости на формирање модерног националног идентитета;
- самостално изводи закључке о историјским променама, поредећи политичку и етничку карту Европе и света у прошлости са савременим приликама;
- критички процењује различите информације и тумачења истог историјског догађаја;
- анализира историјске појаве на основу доступних докумената и резултате презентује користећи ИКТ;
- анализира историјску димензију и процењује значај уметничке баштине за изградњу индивидуалног и националног идентитета;
- учествује у организовању заједничких активности (посете музејима, екскурзије, пројектни задаци).

Четврти разред (друштвено-језички смер)

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- анализира савремене појаве и процесе, проналазећи њихове зачетке у историјским епохама;
- историјским аргументима образлаже своје ставове о конкретним догађајима, појавама и личностима, уважавајући и другачија мишљења;
- анализира дате статистичке податке и закључке износи у усменом или писаном облику;
- анализира, на конкретним примерима, стереотипе, предрасуде и пристрасности у тумачењу историјских појава и процеса, и демонтира их нудећи релевантно научно тумачење;
- анализира историјске појаве на основу доступног аудио-визуелног изворног материјала и резултате презентује користећи ИКТ;
- сагледа важност националне културне баштине и доприноси њеном очувању;
- користи референтну научну литературу за обраду одабране теме.

Први разред (општи тип)

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- уочи значај историјског и културног наслеђа у формирању савременог света;
- на немој карти Европе и Медитерана убележи најзначајније локалитете;
- приказује историјске информације у форми табела, дијаграма и графикана;

- користи сазнања из осталих научних области, ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса;
- користи одговарајуће појмове историјске науке у излагању историјске наративе;
- уочава трајност и присуство тековина најстаријих цивилизација.

Други разред (општи тип)

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- процењује историјске догађаје и процесекористећи мултиперспективност;
- разликује историјске чињенице од интерпретација;
- развија интеркултурални дијалог, разумевајући утицај религије на обликовање људског друштва у прошлости и данас;
- учествује у очувању културно-историјске баштине;
- уз коришћење ИКТ-а, реализује пројектни истраживачки задатак;
- процењује утицај најзначајнијих правних споменика на обликовање државе и друштва у прошлости и садашњости.

Трећи разред (општи тип)

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- самостално изводи закључке о историјским променама, поредећи политичку и етничку карту Европе и света у прошлости са савременим приликама;
- критички процењује различите информације и тумачења истог историјског догађаја;
- анализира историјску димензију и процењује значај уметничке баштине за изградњу индивидуалног и националног идентитета;
- учествује у организовању заједничких активности (посете музејима, екскурзије, пројектни задаци).

Четврти разред (општи тип)

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- анализира савремене појаве и процесе, проналазећи њихове зачетке у историјским епохама;
- историјским аргументима образлаже своје ставове о конкретним догађајима, појавама и личностима, уважавајући и другачија мишљења;
- анализира, на конкретним примерима, стереотипе, предрасуде и пристрасности у тумачењу историјских појава и процеса, и демонтира их нудећи релевантно научно тумачење;
- сагледа важност националне културне баштине и доприноси њеном очувању;
- користи референтну научну литературу за обраду одабране теме.

Први разред (природно-математички смер)

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- уочи значај историјског и културног наслеђа у формирању савременог света;
- на немој карти Европе и Медитерана убележи најзначајније локалитете;
- приказује историјске информације у форми табела, дијаграма и графикона;
- користи сазнања из осталих научних области, ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса;
- користи одговарајуће појмове историјске науке у излагању историјске наратије;
- уочава трајност и присуство тековина најстаријих цивилизација;
- процењује историјске догађаје и процесекористећи мултиперспективност.

Други разред (природно-математички смер)

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- критички процењује различите информације и тумачења истог историјског догађаја;
- развија интеркултурални дијалог, разумевајући утицај религије на обликовање људског друштва у прошлости и данас;
- учествује у очувању културно-историјске баштине;
- уз коришћење ИКТ-а, реализује пројектни истраживачки задатак;
- процењује утицај најзначајнијих правних споменика на обликовање државе и друштва у прошлости и садашњости;
- самостално изводи закључке о историјским променама, поредећи политичку и етничку карту Европе и света у прошлости са савременим приликама;
- учествује у организовању заједничких активности (посете музејима, екскурзије, пројектни задаци).

Трећи разред (природно-математички смер)

- анализира савремене појаве и процесе, проналазећи њихове зачетке у историјским епохама;
- историјским аргументима образлаже своје ставове о конкретним догађајима, појавама и личностима, уважавајући и другачија мишљења;
- анализира, на конкретним примерима, стереотипе, предрасуде и пристрасности у тумачењу историјских појава и процеса, и демонтира их нудећи релевантно научно тумачење;
- сагледа важност националне културне баштине и доприноси њеном очувању;
- користи референтну научну литературу за обраду одабране теме.

Средња стручна школа

Први разред (средње стручно образовање - образовни профили у којима се предмет изучава у првом и другом разреду)

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- уочи значај историјског и културног наслеђа у формирању савременог света;
- на немој карти Европе и Медитерана убележи најзначајније локалитете;
- приказује историјске информације у форми табела, дијаграма и графикона;
- користи сазнања из осталих научних области, ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса;
- користи одговарајуће појмове историјске науке у излагању историјске наратије;
- критички процењује различите информације и тумачења истог историјског догађаја;
- учествује у очувању културно-историјске баштине;
- уз коришћење ИКТ-а, реализује пројектни истраживачки задатак;
- процењује утицај најзначајнијих правних споменика на обликовање државе и друштва у прошлости и садашњости.

Други разред

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- самостално изводи закључке о историјским променама, поредећи политичку и етничку карту Европе и света у прошлости са савременим приликама;
- учествује у организовању заједничких активности (посете музејима, екскурзије, пројектни задаци);
- анализира савремене појаве и процесе, проналазећи њихове зачетке у историјским епохама;
- историјским аргументима образлаже своје ставове о конкретним догађајима, појавама и личностима, уважавајући и другачија мишљења;
- сагледа важност националне културне баштине и доприноси њеном очувању;
- користи референтну научну литературу за обраду одабране теме.

Први разред (средње стручно образовање - образовни профили у којима се предмет изучава у сва четири разреда)

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- уочи значај историјског и културног наслеђа у формирању савременог света;
- на немој карти Европе и Медитерана убележи најзначајније локалитете;
- приказује историјске информације у форми табела, дијаграма и графикона;
- користи сазнања из осталих научних области, ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса;
- користи одговарајуће појмове историјске науке у излагању историјске наратије;
- уочава трајност и присуство тековина најстаријих цивилизација.

Други разред

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- користећи мултиперспективност, процењује историјске догађаје и процесе;
- разликује историјске чињенице од интерпретација;
- развија интеркултурални дијалог, разумевајући утицај религије на обликовање људског друштва у прошлости и данас;
- учествује у очувању културно-историјске баштине;
- уз коришћење ИКТ-а, реализује пројектни истраживачки задатак;
- процењује утицај најзначајнијих правних споменика на обликовање државе и друштва у прошлости и садашњости.

Трећи разред

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- самостално изводи закључке о историјским променама, поредећи политичку и етничку карту Европе и света у прошлости са савременим приликама;
- критички процењује различите информације и тумачења истог историјског догађаја;
- анализира историјску димензију и процењује значај уметничке баштине за изградњу индивидуалног и националног идентитета;
- учествује у организовању заједничких активности (посете музејима, екскурзије, пројектни задаци).

Четврти разред

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- анализира савремене појаве и процесе, проналазећи њихове зачетке у историјским епохама;
- историјским аргументима образлаже своје ставове о конкретним догађајима, појавама и личностима, уважавајући и другачија мишљења;
- анализира, на конкретним примерима, стереотипе, предрасуде и пристрасности у тумачењу историјских појава и процеса, и демонтира их нудећи релевантно научно тумачење;
- сагледа важност националне културне баштине и доприноси њеном очувању;
- користи референтну научну литературу за обраду одабране теме.

Стандарди постигнућа

Стандарди постигнућа за овај предмет су објављени у Правилнику о општим стандардима постигнућа за крај општег средњег образовања и средњег стручног образовања у делу општеобразовних предмета.